

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Vývoj kritické recepce díla Ireny Douskové

Barbora Holancová

Bakalářská práce

2019

PROHÁŠENÍ

Prohlašuji, že tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsou v této práci použity, jsou uvedeny v seznamu použité literatury na konci bakalářské práce.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne vyžadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Hradci Králové dne 13.6. 2019

Barbora Holancová

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří především vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ivo Říhovi, Ph.D., za čas, který práci věnoval, za cenné rady a připomínky k textu a především pak za trpělivost.

Dále bych ráda poděkovala celé své rodině za velkou podporu při studiu a především v době tvoření této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se soustředí na kritickou recepci díla Ireny Douskové. První část práce se zaměřuje na současnou podobu literární kultury a její změny, které přišly po roce 1989, a na následné vymezení autorů s přihlédnutím k tematickému a generačnímu období. V další části je představen život autorky Ireny Douskové a její tvorba. Druhý díl práce obsahuje vymezení pojmu literární kritika a přibližuje podobu současné české literární kritiky a její vývoj. Nakonec jsou představena tištěná i internetová periodika, která se zabývají tvorbou Ireny Douskové. Třetí část je výzkumná a má za úkol analyzovat vybrané ohlasy na trilogii Ireny Douskové. Část je rozdělena z hlediska jednotlivých aspektů, kterým kritika věnovala nejvíce pozornosti – téma historických reálií, postavy, autorský styl atd. Samotný závěr práce shrnuje vývoj kritické recepce trilogie Ireny Douskové.

KLÍČOVÁ SLOVA

Irena Dousková, česká spisovatelka, současná česká literatura, kritická recepce díla, česká literární kritika, kritik

TITLE

The Development of The Critical Reception of Irena Douskova`s prose

ABSTRACT

The Bachelor`s thesis focuses on the critical reception of works by Irena Dousková. The first part of the work concentrates on the contemporary form of literary culture and its changes that have occurred after 1989 and subsequently specifies writers from the point of view of thematic and generation period. After that, the work introduces the life of Irena Dousková and her works. The second part of the work contains the specification of the term of literary criticism, the form of contemporary Czech literary criticism and its development. Finally, both print and Internet sources are presented that pursue the works of Irena Dousková. The third, the research part analyses the chosen responses to Irena Dousková`s trilogy. It is divided from the point of view of individual aspects that critics paid most attention to – the topic of culture and history, characters, author`s style etc. In the very end of the work, there is a summary of the development of critical reception of Irena Dousková`s trilogy.

KEY WORDS

Irena Dousková, Czech writer, contemporary Czech literature, critical reception of a work, Czech Literary criticism, criticism, critic

OBSAH

Úvod	1
1. Současná česká literatura	3
1.1 Vývoj a změny v české literatuře po roce 1989.....	3
1.2 Generace autorů okolo Ireny Douskové	4
1.3 Osobnost spisovatelky Ireny Douskové.....	8
1.4 Tvorba Ireny Douskové	10
1.5 Trilogie o Helence Součkové.....	12
2. Literární kritika po roce 1989	15
2.1 Vymezení pojmu kritika a současná literární kritika u nás (po roce 1989)	15
2.2 Literární periodika	20
3. Kritická recepce trilogie Ireny Douskové	23
3.1 Téma – vnímání historických reálií v trilogii o Helence Součkové	23
3.2 Postavy – příliš inteligentní Helenka Součková	28
3.3 Autorský styl.....	35
3.3.1 Jazyk a humoristické pojetí knihy	35
3.3.2 Prostředí.....	40
3.3.3 Čas a kompozice.....	41
3.4 Žánr	43
3.5 Je Dousková opravdu Viewegh v sukni? Aneb srovnávání próz Ireny Douskové s jinými autory	44
3.5 Pokusy o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové od Milana Exnera.....	47
3.5.1 Pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové	47
3.5.2 Druhý pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové	49
Závěr	51
SUMMARY	55
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	54

Úvod

Spisovatelka Irena Dousková působí na české literární scéně již skoro třicet let. Je jasné, že její kariéru přirozeně doprovází i průběžná pozornost literární kritiky. Autorka se proslavila zejména svou knihou s názvem *Hrdý Budžes* a jejím divadelním zpracováním s Bárou Hrzánovou v hlavní roli Helenky Součkové, za kterou obdržela Cenu Thálie za hlavní roli.

V této práci se pokusím analyzovat ohlasy literárních kritiků na trilogii *Hrdý Budžes*, *Oněgin byl Rusák* a *Darda* a odhalit, jak jsou tyto knihy českými literárními kritiky vnímány, co jim je vytýkáno, nebo naopak co oceňují. V minulosti byla již na podobné téma bakalářská práce napsána v roce 2010 na Univerzitě Palackého v Olomouci s názvem *Recepce literárního díla Ireny Douskové¹*, jejíž autorkou je Tereza Bradáčová a vedoucím Mgr. Erika Gilka, Ph.D.

Má práce se zabývá trilogií o Heleně Součkové, přičemž poslední díl s názvem *Darda* se v bakalářské práci Bradáčové ještě nevyskytuje, byl vydaný až o rok později. Dále se na rozdíl od autorky olomoucké práce zaměřím na recenze detailněji, budu zkoumat zvlášť to, jak si literární kritici ve svých recenzích všímají například historických reálií, postav, tématu nebo jak vypadá jejich pohled na humoristické vyznění. Ještě předtím nahlédnu do života samotné autorky děl Ireny Douskové a jejích životních peripetií a stručně shrnu její kompletní tvorbu. Zaměřím se na to, jak se vyvíjela literatura po roce 1989 a kteří autoři na české literární scéně po revoluci působili, nebo stále působí. V další kapitole se zaměřím na literární kritiku a současnou literární kritiku po roce 1989 a na literární periodika, která recenze publikovala.

V závěrečné, analytické části, se budu zabývat vybranými recenzemi knih Ireny Douskové, jež byly napsány v časovém horizontu 1998–2012 a týkají se pouze literárních děl. Kritiky na divadelní či rozhlasové zpracování knih jsem do své práce nezahrnula. Ačkoli vznikly na základě próz Ireny Douskové, celkový výsledek je pochopitelně ovlivněn režii, scénářem a v neposlední řadě hereckými výkony, proto by nebylo hodnocení v tomto případě adekvátní.

¹ BRADÁČOVÁ, Tereza. *Recepce literárního díla Ireny Douskové*. Dostupné z: <https://theses.cz/id/shk8uu/101269-569486489.pdf>

Recenze jsou převážně z literárně či kulturně orientovaných periodik. Výjimkou ovšem nejsou ani recenze uvedené v celorepublikových denících nebo internetových serverech.

Na závěr se pokusím odpovědět na několik otázek. Jak a zda vůbec se literární kritici ve svých recenzích zaměřili na historické reálie, hlavně u knih *Hrdý Budžes a Oněgin byl Rusák?* Jak přistupují recenzenti v trilogii k humoristickému pojetí knih, který je pro prózu Ireny Douskové tak typický a důležitý? Pokusím se zjistit, v čem se názory kritiků shodovaly, nebo naopak nejvíce rozcházely.

1. Současná česká literatura

1.1 Vývoj a změny v české literatuře po roce 1989

Má bakalářská práce se zaměřuje na Irenu Douskovou, která vstupuje do literatury v devadesátých letech 20. století. V jejím díle jsou velmi patrné stopy minulého režimu, v němž autorka strávila podstatnou část života. V první kapitole bych ráda popsala, jakými zásadními změnami procházela literatura a literární kultura po pádu komunistického režimu v roce 1989 a po nastolení demokracie.

S nástupem komunistického režimu se u nás literatura začala rozdělovat do tří proudů na: *oficiální* (povolená režimem a cenzurou), *samizdatovou* (literatura, která je vydávána u nás, ale neoficiálně, například edice Petlice), *exilovou* (vychází v cizině a tam se i tiskne, nejčastěji v exilových nakladatelstvích, např. 68-Publishers). Je nutné podotknout, že tyto tři proudy nešlo ostře vymezit, protože zde byli autoři, jejichž díla patřila do více literárních proudů (například Bohumil Hrabal).

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 dochází ke sloučení těchto tří proudů. Spolu s tím byla zrušená dlouholetá cenzura, která výrazně omezovala obsahy děl, jež u nás vycházela. Kvůli těmto aspektům výrazně poklesl zájem o literaturu, která byla před listopadem 1989 vydávána oficiálně.

S příchodem nových možností zažila literatura nevídaný boom. Raketově vzrostl počet nových vydavatelství, celkově je jich odhadováno na 3000. Ta se zaměřovala hlavně na knížky, které byly vydávány v exilu nebo v samizdatu (Havel, Škvorecký), o ty byl mezi čtenáři obrovský zájem. Je nutné podotknout, že většina nových vydavatelství nepřežila dlouho, zároveň zanikala i některé tradiční nakladatelství, jako byly třeba Odeon nebo Československý spisovatel. V devadesátých letech jsou úspěšná nakladatelství Atlantis, Host, Torst, Argo, Nakladatelství Lidové noviny atd.

Spolu s velkým rozmachem nakladatelství přišel i rozmach literárních periodik. Některá navazují na již vzniklé starší tiskoviny, některá vznikají nově. Novinám a časopisům, které se zabývají tvorbou Ireny Douskové, se budu věnovat v samostatné kapitole.

Zájem o zakázanou literaturu let předrevolučních pomalu začíná slábnout a vznikají nová díla využívající témata sociální, společenská či existencionální, ale

také taková, jež se zaměřují na dějinná traumata dějin či běžný život v komunistické společnosti.

Velká změna pro knižní trh přichází s rozvojem médií a internetu, který pro literaturu znamená velkou možnost propagace a distribuce textu. Internet ale na druhou stranu přináší velký pokles čtenářů tištěných periodik.

Do popředí zájmu čtenářů se začínají dostávat autoři, kteří jsou ochotni svou osobu medializovat, poskytovat rozhovory, propagovat svou tvorbu na sociálních sítích, pořádat autorská čtení a dostat se tak do mnohem bližšího kontaktu se čtenářem. Tito autoři jsou schopni vydat jednu knížku ročně a mohou předpokládat, že se z ní velmi pravděpodobně stane bestseller. Za tyto autory můžeme považovat například Michaela Viewegha, Radku Třeštíkovou, Halinu Pawlowskou nebo Patrika Hartla.²

1.2 Generace autorů okolo Ireny Douskové³

Vlna svobody po listopadu 1989 s sebou přinesla i novou vlnu mladých autorů, mezi něž patří právě i Irena Dousková. Ráda bych se zaměřila právě na tuto polistopadovou generaci autorů. „Tyto tvůrce spojuje vstup do literatury po pádu železné opony, přičemž většina z nich debutovala pozdě, až po své třicítce.“⁴ Zároveň ale nesmím zapomenout na starší generaci umělců, kteří v literární tvorbě pokračují i po sametové revoluci. Zabývat se budu ale pouze jejich porevoluční literární tvorbou.

Nejstarší generace autorů, narozená zhruba ve třicátých letech minulého století, vstupuje do české literatury přibližně v padesátých letech. Nejstarší a jistě

² Viz MACHALA Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014.

HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008.

LEHÁR, Jan a spol. Česká literatura od počátku k dnešku. *Nakladatelství Lidové noviny*, 2008.

³ Viz MACHALA Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008.

FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014.

⁴ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 149.

i jeden z nejvýznamnějších autorů, který působil i za minulého režimu, byl Bohumil Hrabal (1914–1997). V letech 1991–1996 vyšlo souborné vydání knih v nakladatelství Pražská imaginace, které byly v minulém režimu vydané v odlišných textových podobách než v neoficiální sféře.

Dalším spisovatelem je Ludvík Vaculík (1926–2015), jenž vydal v roce 1993 klíčový román, a to *Jak se dělá chlapec* (1993).

Další významnou osobností je Josef Škvorecký (1924–2015), který se věnoval hlavně nakladatelské tvorbě. Vedle nových vydání starších děl vycházejí u něj i dosud neznámé texty. Patří sem jeho milostná poezie z přelomu čtyřicátých a padesátých let ...*na tuhle bolest nejsou prášky* (1999), román *Věk nylonu* (1992) a prozaické soubory *Příběhy o Líze a mladém Wertherovi a jiné povídky* (1994) a *Nové canterburské povídky a jiné příběhy* (1996). Dále se Škvorecký vrací k postavě Dannyho Smiřického v cyklu nazvaném *Povídky z Rajského údolí* (1995) a v knize *Obyčejné životy* (2004). Dále vydává například detektivní román *Dvě vraždy v mém dvojím životě* (1996).

Pro Arnošta Lustiga (1926–2011) je typická tematika židovských dívek, například trilogie *Lea z Leeuwardenu* (2000), *Colette, dívka z Antvrep* (1992), *Tanga – Dívka z Hamburku* (1992) a také v románu *Krásné zelené oči* (2000). Židovská tematika se prolíná románem *Kamarádi* (2002). Autobiografické rysy nese kniha *Dům vrácené ozvěny* (2003).

Do generace okolo Ireny Douskové patří i Milan Kundera (1929). „Vzhledem k autorovu přechodu k francouzštině a nepříliš vstřícnému vztahu k českému publiku je jeho vliv na domácí literaturu méně intenzivní, než by odpovídalo jeho postavení ve světové literatuře...“⁵

U nás vyšly pouze romány *Nesmrtelnost* (1993), *Valčík na rozloučenou* (1997), *Nesnesitelná lehkost bytí* (2006), *Život je jinde* (2016) a o rok později *Knihy smíchu a zapomnění*. Vedle nich byly vydány i jeho eseje *Můj Janáček* (2004) nebo nejnovější dílo *Zahradou těch, které mám rád* (2014).

Mezi nejvýraznější autory narozené ve čtyřicátých až padesátých letech řadíme například Jiřího Kratochvila (1940). Jeho románová prvotina byla *Medvědí román* (1990). Dále vydal například romány *Siamský příběh* (1996), *Nesmrtelný*

⁵ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. s. 119.

příběh (1997) nebo nejnovější *Dobrou noc, sladké sny* (2012) a novelu *Alfa Centauri* (2013). S úspěchem se setkala i jeho postmodernistická díla *Má láska, postmoderno* (1994). *Šťastný Sisyfos* bývá označován za manifest české postmoderny.

Výraznou prozaičkou české literatury je zajisté Daniela Hodrová, jejíž díla jsou ovlivněna pražským městským prostředím. Na počátku vydává románovou trilogii – *Podobojí* (1991), *Kukly* (1991), *Théta* (1992) – souborně nazvanou *Trýznivé město* (1999). Mezi novější díla patří román *Vyvolávání* (2010) a *Točité věty* (2015).

Michal Ajvaz (1949) v roce 1991 vydává sbírku povídek *Návrat starého varana* a v roce 1993 prózu *Druhé město*. Dále vydává romány *Prázdné ulice* (2004) a *Cesta na jih* (2008).

Dalším autorem, jehož díla se dočkala často zfilmování, je Petr Šabach (1951). Nejznámější jsou díla *Šakalí léta*, *Hovno hoří* (1994) nebo autobiograficky laděná próza *Občanský průkaz* (2006).

Další výraznou ženou české literatury je Tereza Boučková (1957), mezi jejíž významná díla řadíme hlavně román *Rok kohouta* (2008).

Významní autoři šedesátých let minulého století. „Mimořádnými spisovatelskými osobnostmi narozenými na samém počátku šedesátých let jsou Michal Viewegh, Jan Balabán a Jáchym Topol. Byť každý z nich představuje značně odlišný autorský typ, jedná se snad o nejvýraznější objevy polistopadové prózy. Představa české literatury po roce 1989 je bez trojice těchto jmen již nemyslitelná.“⁶

Jednoznačně jedna z nejznámějších knih Michala Viewegha (1962) je román *Báječná léta pod psa* (1992), který se vzbudil velké čtenářské i kritické nadšení. Mezi další významná díla patří *Výchova dívek v Čechách* (1994), *Účastníci zájezdu* (1996), *Román pro ženy* (2001), *Román pro muže* (2008), *Biomanzelka* (2010). Autor píše i politicky laděné knihy, mezi něž patří kniha z pražského podsvětí *Mafie v Praze* (2011) a její volné pokračování *Mráz přichází z Hradu* (2012). U Viewegha je pozoruhodné, jak se změnil v očích kritiků. Na začátku kariéry se setkal s pozitivními kritickými ohlasy, to se postupem času a s množstvím vydaných děl změnilo. Viewegh opravdu nepatří k oblíbeným autorům literárních soudců, na druhou stranu si Michal Viewegh z nich nic nedělá, dokonce je ve svých knihách paroduje.

⁶ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 144.

Jáchym Topol (1962), původně undergroundový básník, vydává v roce 1991 výběr dříve napsaných básní *Miluju tě k zbláznění*. Pozdější tvorba se již ubírá prozaickým směrem. Významným mezníkem byl rok 1994, kdy vedle povídky *Výlet k nádražní hale* vychází román *Sestra*, považovaný za jedno z nejvýznamnějších děl polistopadové éry. Dále vydal autor novelu *Anděl* (1995) nebo nejnovější román *Citlivý člověk* (2017).

„Jan Balabán (1961–2010) byl autorem existencionálně laděných textů charakteristických specifickou poetikou tísnivé prázdnoty života současného jedince.“⁷ Jeho nejsilnějším žánrem byly povídky. Jeho prvotina nese název *Středověk* (1995), další jsou povídkové soubory *Možná, že odcházíme* (2004) a *Jsmetady* (2006). Poslední, posmrtně vydanou prózou byla knížka *Zeptej se táty* (2010).

Mezi autory, kteří začali vydávat až po listopadu 1989, řadíme například Jana Jandourka (1965). Jeho prvotinou byla kniha *V jámě lvové* (1997), jež obdržela Cenu Jiřího Ortena. Dále vydal romány *Když do pekla, tak na pořádné kobyle* (2000), *Škvár* (1999) nebo *Mord* (2000).

Postmodernistický spisovatel Miloš Urban (1967) vstoupil do literatury prvotinou *Poslední tečka za Rukopisy* (1998), kterou podepsal jako Josef Urban. Dále napsal románovou trilogii *Sedmikostelí* (1999), *Stín katedrály* (2003), *Santiniho jazyk* (2005) nebo historický román *Lord Mord* (2008). Do minulosti se vrací i v knize *Praga Piccola* (2012).

Dalším známým autorem je Jaroslav Rudiš (1972). Jeho prvotina *Nebe pod Berlínem* (2002) získala Cenu Jiřího Ortena. Mezi jeho známá díla patří například následně zfilmovaný *Grandhotel* (2006) a komiksová trilogie *Alois Nebel* (2006).

Výrazný generační rozdíl můžeme vidět u Květy Legátové (1919–2012). V roce 2001 vyšel povídkový cyklus *Želary*, jméno autorky nikdo neznal. Později bylo doloženo, že vydala knihy pod jiným pseudonymem již v padesátých letech. V roce 2002 vyšla autorčina próza *Jozova Hanule*, později zfilmovaná pod názvem *Želary*. Vyšly i Legátové rozhlasové hry v souborech – *Pro každého nebe* (2003), *Posedlá a jiné hry* (2004), *Mimo tento čas* (2008).

O bezmála šedesát dekad mladší Petra Hůlová (1979) debutovala ve stejnou dobu jako Květa Legátová s knihou *Paměť mojí babičce* (2002). Další její díla jsou

⁷ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. s. 148.

například *Stanice Tajga* (2008), novela *Umělohmotný třípokoj* (2006) nebo román *Macoča* (2014).

Mezi další autorky, které se zabývají ve svých prózách podobnou tematikou jako Irena Dousková, řadíme například Evu Kantůrkovou (1930). V její tvorbě nalezneme poměrně dost knih, které se zabývají podobnou tematikou jako trilogie Douskové. Jmenovat lze například knihu *Řekni mi, kdo jsi!* (2012), volnou trilogii *Nečas* (2000), *Nečasův román* (2002) a *Démoni nečasu* (2007) nebo knihu *Záznamy paměti* (1997), kde Kantůrková vzpomíná na své přátele, a to většinou z okolí disidentu 60.–80. let. O osobnostech disidentu se zajímala ještě v knize *Památník* (1994). Dále napsala literárně naučnou knihu *Tajemství sametu* (2013).

Další je autorka Zuzana Brabcová (1959) a její kniha *Daleko od stromu* (1987), která se odehrává na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století.

Další autorkou, která použila pro své knihy téma normalizačního období, je Věra Nosková (1947). Její kniha *Bereme, co je* (2005) se stala bestsellerem, je to první díl volné trilogie. Druhý díl nese název *Obsazeno* (2007) a třetí, závěrečný, *Víme svý* (2008). Celá trilogie se odehrává v Československu za minulého režimu. Je patrné, že toto období spisovatelku poznamenalo, protože kniha povídek *Ve stínu mastodonta* (2008) a román *Proměny* (2013) těží rovněž z reálií režimu.

Zajímavým způsobem se s tématem doby komunismu u nás vyrovnala Eva Hauserová (1954). Ať už ve svém románu *Cvokyně* (1992), nebo *Noc v Mejdlovarně* (2014) se k tomuto období vrací, a to s použitím stroje času nebo vzpomínek.

V minulém roce vydala svou druhou knihu spisovatelka Vladimíra Šůvová, její román *Ave Maria* (2018) se odehrává v období nastupující normalizace.

1.3 Osobnost spisovatelky Ireny Douskové

Vzhledem k tomu, že některá díla Ireny Douskové nesou autobiografické prvky, považují za důležité blíže se seznámit s jejími životními osudy.

Spisovatelka Irena Dousková se narodila 18. srpna 1964 v Příbrami. Pochází z herecké rodiny, její matka i nevlastní otec hráli v divadle, kde v dětství trávila mnoho času. Její vlastní otec, Petr Freistadt, působil jako divadelní režisér, emigroval pouhých pár měsíců po jejím narození do Izraele. Náklonnost k literatuře se u ní

projevovala již od dětství, po škole chodila za maminkou do divadla. Doma se o literatuře, divadle či filmu mluvilo stále. Nenásilně ji k literatuře vedl i její dědeček, který jí četl ze *Starých pověstí českých* nebo z *Babičky*.⁸

V roce 1976 se autorčina rodina přestěhovala do Prahy, kde Dousková nastoupila na Gymnázium Nad Štolou. Po maturitě v roce 1983 se hlásila na DAMU, kam se ani po četných odvoláních nedostala. Proto šla pracovat nejprve do knihovny, poté pracovala jako sekretářka v Učitelských novinách. Následně „z nouze“ nastoupila na Právnickou fakultu, i když věděla, že právnickou činnost nikdy vykonávat nebude, v roce 1989 odpromovala a získala magisterský titul.

Po škole pracovala v kulturním domě v Praze, kde se organizovaly hlavně pořady pro děti. Po revoluci se živila jako novinářka nebo dělala, jak sama říká, různá obskurní povolání, jako je třeba výroba loutek nebo záchodových splachovadel.⁹

Její rodné příjmení bylo Irena Freistadtová – po svém otci. Ve dvanácti letech přemluvila rodinu, aby jí nechala příjmení změnit. Trápilo ji, že se jmenuje jinak než zbytek její rodiny. Příjmení, které používá dodnes, je rodné příjmení její matky.

Jak už jsem zmiňovala, otec velmi brzy po jejím narození emigroval. To, že opustil ji a její matku, mu vyčítala celé dětství. Její otec byl původem žid, jako jediný z jeho rodiny přežil druhou světovou válku. V Izraeli se seznámil s místní herečkou, se kterou měl dvě děti. O existenci dcery jim řekl až dlouho poté, co se s Irenou viděl poprvé, což bylo v létě roku 1989, a to po téměř roční korespondenci.

Setkání s otcem proběhlo v Římě, sama spisovatelka setkání popisuje následovně: „Byl to náročný týden. Zpočátku rozpaky na obou stranách, popletené pocity, a nakonec nepřetržitý proud řeči. Měla jsem pro něj moře otázek, hovořili jsme denně dlouho do noci a nebyla to vždycky zrovna idyla. Když se na to dívám zpětně, jela jsem tam tenkrát trochu jako samozvaný soudce. Vlastně jsem hledala především sebe a možná, že jsem mu přála málo sluchu. Čtvrt století jsme žili každý jinak a jinde, on nedokázal pochopit některé věci kolem mne a já zase jeho problémy. Tenkrát jsem neměla moc pochopení pro to, co se děje v Izraeli, teď už se

⁸ HLINOVSKÁ, Eva. Já spisovatelka česká. *Pátek Lidových novin* 15, 2002, č. 19, s. 14–22

⁹ NĚMEČKOVÁ, Alena. První báseň se jmenovala Prase, říká autorka hry Hrdý Budzes. *Ona Dnes*, 1. 12. 2008 Dostupné on-line: https://www.idnes.cz/onadnes/lide/prvni-basen-se-jmenovala-prase-rika-autorka-hry-hrdy-budzes.A081130_183017_ona_ony_ves

na všechno dívám jinak,“ uvádí Irena Dousková v rozhovoru pro časopis *Instinkt*.¹⁰ Kontakt s otcem udržovala až do jeho smrti. Jejich vztah nebyl typicky otec – dítě, hodně se hádali a bylo co vysvětlovat.¹¹

Své židovské kořeny plně vnímala od období puberty, kdy si začala zjišťovat více informací o historii a původu židovství. „Následoval výbuch horečného zájmu, čtení systémem vysavač – hltala jsem všechno, co bylo po ruce a co se kde dalo sehnat, ať to byla beletrie, historie, náboženská problematika. Nejdostupnější samozřejmě byla beletrie – Werfel, Kafka, Zweig, Feuchtwanger atd. atd... Feuchtwangerova trilogie *Židovská válka* byla po celé gymnázium takovou mou biblí.“¹² Židovství ji provází až do dnešní doby, sama říká, že není ortodoxní, ale zásady jako chození do synagogy, nejíst vepřové, v pátek večer zapálit svíčku dodržují.¹³

Momentálně je Irena Dousková rozvedená, s bývalým manželem má dvě děti. Prodělala rakovinu. Živí se jako spisovatelka na volné noze a příležitostně píše články do časopisů.

1.4 Tvorba Ireny Douskové

I když se v bakalářské práci podrobně zabývám trilogií Ireny Douskové *Hrdý Budžes, Oněgin byl Rusák a Darda*, v této kapitole bych ráda alespoň nastínila a představila kompletní tvorbu této autorky, jež obsahuje jak prózu, tak i poezii.

Irena Dousková vstupuje do literatury v roce 1992 sbírkou básní literární skupiny LiDi *Pražský zázrak*. Sbíрку vydala spolu s autory L. Lomovou, J. Reinischem a P. Ulrychem. Sbíрку vydalo nakladatelství Pražská imaginace a byla první a zároveň poslední sbírkou, které skupina LiDi vydala.

¹⁰ VIEWEGHOVÁ, Šárka. *Někteří lidé jsou čím dál drzejší*. *Instinkt* 4, 2004, č. 35, s. 71.

¹¹ NĚMEČKOVÁ, Alena. První báseň se jmenovala Prase, říká autorka hry Hrdý Budžes. *Ona Dnes*, 1. 12. 2008. Dostupé on-line: https://www.idnes.cz/onadnes/lide/prvni-basen-se-jmenovala-prase-rika-autorka-hry-hrdy-budzes.A081130_183017_ona_ony_ves

¹² BALAŠTÍK, Miroslav. Jenom idiot je veselej pořád: rozhovor s prozaičkou Irenou Douskovou. *Host*, 2004.roč. 20, č. 6, s. 6.

¹³ NĚMEČKOVÁ, Alena. První báseň se jmenovala Prase, říká autorka hry Hrdý Budžes. *Ona Dnes*, 1. 12. 2008, Dostupné on-line: https://www.idnes.cz/onadnes/lide/prvni-basen-se-jmenovala-prase-rika-autorka-hry-hrdy-budzes.A081130_183017_ona_ony_ves

První prozaická knížka, již Dousková vydala, byla *Goldstein píše dceři*. Vydalo ji nakladatelství Melantrich v roce 1997, podruhé vyšla v roce 2006 v nakladatelství Petrov. Knižka je napsaná formou dopisů a zároveň je to první práce, která v sobě nese autobiografické prvky.

Druhou a zároveň nejznámější knihou z tvorby Ireny Douskové je *Hrdý Budžes*. Prvně kniha vyšla v roce 1998 nakladatelstvím Hynek, pro svou úspěšnost se dočkala i druhého vydání v roce 2002 nakladatelstvím Petrov. Kniha je prvním dílem volné trilogie, kterou se zabývá má bakalářská práce. Hlavní hrdinkou je žákyně druhé třídy Ničínské základní školy Helenka Součková. Děj se odehrává během prvních let normalizace. Velký podíl na úspěchu má divadelní zpracování, ke kterému Dousková napsala scénář. Premiéra byla v roce 2002, představení se hraje dodnes a bývá pravidelně vyprodáno. Činohra má na svém kontě více jak 800 repríz. Hlavní roli Helenky Součkové hraje po celou dobu Barbora Hrzánová, jež v roce 2003 obdržela Cenu Thálie za mimořádný ženský jevištní výkon za roli Helenky Součkové.

Další vydanou knihou byl *Někdo s nožem* v roce 2000 nakladatelství Hynek. Jedná se o krátký příběh mladé ženy, jež prochází životní krizí. Kniha byla napsána formou deníkových záznamů.

První povídková kniha Ireny Douskové byla vydaná roku 2002 a jmenovala se *Doktor Kott přemítá*. Jedná se o první titul, který Douskové vydalo nakladatelství Petrov. Jedná se o dvanáct příběhů zabývajících se manželstvím, partnerskými vztahy, rodinou.

V roce 2004 Douskové vyšel další povídkový soubor *Čím se liší tato noc*. Vydalo ho nakladatelství Petrov a jedná se o devět baladicky laděných próz, jejichž děj se odehrává ve velmi odlišných časových úsecích.

Další kniha, která je součástí volné trilogie, se jmenuje *Oněgin byl Rusák* a vyšla v roce 2006 v nakladatelství Druhé město. Hlavní hrdinkou je opět Helena Součková, nyní již jako studentka gymnázia. Podobně jako *Hrdý Budžes* je autobiograficky laděným příběhem, odehrávajícím se během husákovské normalizace. I druhý díl se dočkal divadelního zpracování, ovšem úspěšnost už nebyla taková.

V roce 2008 byla vydána kniha *O bílých slonech*, což je krátká baladická próza vyprávěná z dětského úhlu pohledu a odehrávající se v sedmdesátých letech

20. století v okolí Berouna. Knížka byla vydána nakladatelstvím Druhé město. Dovolím si podotknout, že autorce se povedlo pouhými slovy vtáhnout čtenáře do horkého letního dne perfektním popisem atmosféry minulé doby. Kniha obsahuje ilustrace od Lucie Lomové. O rok později vyšla básnická sbírka *Bez Karkulky*. I tuto knihu vydalo nakladatelství Druhé město.

V roce 2011 vychází třetí a zároveň poslední díl volné trilogie o Helence Součkové s názvem *Darda*. *Darda* byla opět vydána nakladatelstvím Druhé město. Celá trilogie končí poněkud hořce. Helenka prochází krizí středního věku, manžel, s nímž má dvě děti, od ní odešel. Do toho navíc bojuje s rakovinou. I přes všechny rány, které jí život připravil, přijímá vše poměrně s nadhledem, vtipem a sarkasmem. Děj se odehrává v přítomnosti. I *Darda* se dočkala svého divadelního zpracování.

Nakladatelství Druhé město vydalo Douskové v roce 2014 román o posledních měsících spisovatele Jaroslava Haška pod názvem *Medvědí tanec*. Děj se odehrává v roce 1922, kdy se nemocný Hašek uchýlil do Lipnice.

Druhá sbírka poezie této autorky nese název *Napůl ve vzduchu*. Světlo světa spatřila roku 2016 a vydalo jí nakladatelství Druhé město.

Nejnovější vydanou knihou Ireny Douskové jsou *Rakvičky* z roku 2018. Jedná se o novelu vydanou Druhým městem. Děj se odehrává v osmdesátých letech minulého století.

Dále byla Irena Dousková spoluautorkou v několika povídkových souborech spolu s několika dalšími autory, například s Michalem Vieweghem, Jaroslavem Rudišem, Milošem Urbanem a mnoha dalšími.

1.5 Trilogie o Helence Součkové

Nyní bych chtěla trošku podrobněji popsat celou trilogii, která je hlavním tématem mé bakalářské práce. Považuji za důležité alespoň trošku naznačit, o co se v knihách jedná, s čím se čtenář a tím pádem i kritici samotní setkali.

První kniha z trilogie, jak už jsem zmínila, byl *Hrdý Budžes*. Právě tato kniha nastartovala kariéru Ireny Douskové. Z knihy se stal bestseller, a to hlavně díky divadelnímu představení s Bárou Hrzánovou v hlavní roli. Představení nastudovalo Divadlo Příbram, režisérem hry je Jiří Schmiedt. Kniha vyšla poprvé v roce 1998, divadelní představení spatřilo světlo světa v roce 2003. Bára Hrzánová

s divadelním představením *Hrdý Budžes* jezdí po celé republice dodnes, představení je pravidelně beznadějně vyprodané.

Hlavní hrdinkou je žákyně nižšího stupně základní školy Helenka Součková. Děj se odehrává v Ničíně, zde je možná spojitost s Příbramí, ve které Dousková vyrůstala. Občasné pasáže se odehrávají v Praze a celkově je děj zasazen do 70. let 20. století. Vypravěčem je samotná Helena. V díle se objevují autobiografické prvky, otec postavy emigroval, rodiče hrají v divadle.

Děj začíná ve chvíli, kdy Helenka uslyší ve školním rozhlase báseň o hrdém Budžesovi. V reálu jde o báseň S. K. Neumanna a je to jedna z komunistických agitek. Dílo vypráví příběh ze života žákyně druhé třídy, jež je trochu tlustší než ostatní děti, chodí na němčinu a na sochání. Nakonec jí rodiče dovolí chodit i do Jiskříček, i když si myslí, že to jsou malí komunisté. Helenka žije s maminkou, které říká Kačenka, jejím přítelem Pepou Brd'ochem a mladším bratrem Pepíčkem. Jejím snem je přestěhovat se do Prahy a potkat se s její milovanou Miluškou Voborníkovou. Rodiče jsou díky nesouhlasu s režimem propuštěni z divadla. Helenčina babička z matčiny strany si dopisuje s jejím pravým otcem, který emigroval do USA. S tím Helena nesouhlasí, a když dopisy objeví, matka se s babičkou pohádá. Nakonec rodiče dostanou angažmá v Praze, kam se nakonec přestěhují. Na konci knihy se dočítáme, že Helena hází do kanálu fixy, které dostala od otce, i když si je moc přála, a dochází ke zjištění, že *Hrdý Budžes* nebyl žádný hrdina, ale jen splnutí slov básně „A hrdý buď, žes vytrval...“

Druhý díl s názvem *Oněgin byl Rusák* vychází v roce 2006. Časoprostor se mění na Prahu v 80. letech 20. století. Helena se proměnila z osmileté holčičky na víceméně dospělou gymnazistku v maturitním ročníku. V knížce je velké množství postav. V tomto díle nejde jen o vypořádání Heleny a její rodiny, ale spíše o typologizaci lidí, kteří v době husákovské normalizace ochotně ohýbali záda, špiclovali a donášeli na svoje sousedy, spolužáky či kolegy.¹⁴ V knize se objevuje množství protirežimních, študáckých narážek a provokací. Helena a její kamarádka Julie jsou členky ve sdružení Pomed založeném se spolužáky z gymnázia a jehož náplní je především umělecká činnost. Jeho členové píšou básničky, skládají písně atd.

¹⁴ KOPÁČ, Radim. Co s hnusnou dobou?. 2006. Dostupné online: <https://www.novinky.cz/kultura/84073-irena-douskova-co-s-hnusnou-dobou.html>

Často vznikají z toho velké problémy, protože se většinou jedná o kritiku politické situace. Prožívá běžné trable dospívající dívky, starosti s chlapci a láskou, rodinou, matka holduje alkoholu a věčně se s ní hádá, nevlastní otec celou situaci jen přehlíží. Nakonec ale odmaturuje kvůli kádrovému profilu rodiny a tomu, že odmítá vstoupit do strany, nepřijmou ji na vysněnou žurnalistiku. Nakonec končí jako pracovnice v knihovně. V závěru knihy dostává dopis od otce s tím, že je již plnoletá a že jí přestává konečně platit alimenty.

I druhý díl se setkal s divadelním zpracováním, i když už ne již tak populárním. Hru nazkoušelo Divadlo v Dlouhé, premiéra se uskutečnila v roce 2008, derniéra v roce 2017. Roli Helenky ztvárňovala Lenka Veliká, režie se ujal Jan Borna.

Trilogie končí knihou *Darda*, vydanou v roce 2011. Děj se odehrává v současnosti a podle vyličených politických událostí odpovídá roku 2011.

Železná opona již dávno padla a z Helenky je vdaná máma dvou dětí. Na krku má krizi středního věku, život se s ní opravu nemazlí, přináší jí jednu ránu za druhou. Vypravěčka se musí potýkat se situacemi vcelku běžnými – jako jsou vzdorování dospívajících ratolestí, neshody v práci, ale i méně obvyklými. K těm patří manžel Jindřich Darda, jenž je despotický rapl, který jen ustavičně řve a sem tam použije i násilí, byla jí diagnostikovaná rakovina a následná léčba. Poslední díl je prostě jedním slovem *darda*, ale nechybí ani dávka hořkého humoru.

Dardu nacvičilo Divadlo Na Jezerce v roce 2012, kde se v hlavní roli opět objevila Bára Herzánová. Režie se ujal Arnošt Goldflam. Poslední uvedení hry bylo v roce 2015.

2. Literární kritika po roce 1989

V následující kapitole se pokusím obecně vymezit, co je literární kritika. Také se zaměřím na mě osobní chápání pojmu literární kritika a rozeberu podobu a vývoj literární kritiky po roce 1989. Dále se zaměřím na literární periodika a noviny u nás, které aktivně psaly a vydávaly kritiky po roce 1989.

2.1 Vymezení pojmu kritika a současná literární kritika u nás (po roce 1989)

Pojem kritika pochází z řeckého slova *krinein*, což se dá přeložit jako slovo soudit. Kritika je tedy soudem, projevem schopnosti úsudku.¹⁵ Předmětem literární kritiky je literatura, především literatura umělecká. Názorů a definic na kritiku vzniklo několik, nelze přesně říct, který je správný.

Podle definice F. X. Šaldy z *Ottova slovníku naučného* je kritika jako nauka, jak soudit literární dílo, soud ovšem podléhá několika dalším faktorům, uvědomění si, zdůvodnění a následné podložení svého individuálního pozitivního, nebo naopak negativního dojmu a jeho následné zpracování do konečného výsledku svého pozorování.¹⁶

Václav Černý od začátku tvrdí, že kritika není pedagogika, kritika má k umění vztah asi jako věda k přírodě – předpokládá ji, ale nevyvrací. Tvrdí, že kritika není uměním, nýbrž vědou, má předmět zkoumání a i metodu, i když si tohoto názoru váží, protože ho zastával Šalda. „Především by asi těžce snášela vědomí, že je uměním, které se zachybuje a zažehuje na jiném umění, na cizí umělecké inspiraci...“¹⁷ Zároveň se ale Šalda zastává a zdůvodňuje jeho prohlášení kritiky za umění. Černý píše, že jedním z důvodů je očividné soužití kritika a básníka pod jednou „střechou“, tedy v osobě Šaldy. Zdůrazňuje to Šaldovou ustavičnou deklaráci: „Velikým kritikem, jemuž se podivujete, jsem přec jen proto a tím, že jsem velikým básníkem, neboť jsou jedno a rostou z téže podstaty a moci, která je tvořivě lyrická!“¹⁸

¹⁵ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany, 2000. s. 7

¹⁶ ŠALDA, František Xaver. *Kritika literární. Ottův slovník naučný – patnáctý díl*. Praha, J. Otto, 1900. s. 1991.

¹⁷ ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Brno, 1968. s. 54.

¹⁸ Tamtéž s. 54–55.

František Kautman ve své knize *K typologii literární kritiky a literární vědy* zmiňuje definici právě Černého: „Kritik opakuje a dokončuje konkrétní intuici života, uloženou v uměleckém díle, adaptuje sám pohyb a směr umělceva niterného života, znovu prožívá jeho zkušenost a docitňuje a domýšlí ji.“¹⁹ Kautman shrnuje, že v tomto případě kritika vědomě vytváří další umělecké dílo, tvoří novou realitu vedle díla a vědomě jej doplňuje a dotváří, vrhá na dílo světlo kritikovy individuality dané jeho osobností či metodou.²⁰

Literární kritika se u nás začíná formovat od konce 19. století a mezi hlavní osobnosti literární kritiky patřili Arne Novák, Václav Černý nebo F. X. Šalda, kteří byli považováni za osobnosti či autority kritiky i po roce 1989. Po obnovení svobody slova se literární kritika mohla projevovat bez omezení a zábran, což bylo přivítáno s velkými nadějemi a očekáváním. Jiří Brabec řekl: „Doba, do níž vcházíme, je doba kritiky.“²¹ Nakonec sám Brabec uznává, že kritika prochází krizí.²² Chyběla totiž její vůdčí osobnost. „V devadesátých letech se projevovaly dvě protichůdné tendence. Jednou z nich bylo úsilí některých jednotlivců či skupin o rehabilitaci kritiky a kriticizmu, o rozrušení jisté netečnosti, stagnace a o dynamizaci literárního života. Tomu ale oponoval tlak objektivní reality, v níž kritika stále ztrácela na významu a prestiži a byla nahrazována deskriptivním referentstvím či pouhou propagací.“²³ Pavel Janoušek viděl příčinu krize kritiky v tom, že „neexistují literární události“.²⁴ O situaci kolem literární kritiky probíhaly na začátku devadesátých let debaty.²⁵

Nelze však říct, že by literární kritika stagnovala, ale pokoušela se aktivně zorientovat čtenáře v záplavě vydaných titulů. Zároveň musela změnit pohled na znovu vydávaná díla ze samizdatu a exilu, pokoušela se zjistit, co znamenají hlavně pro budoucnost.

Jako hlavní literárněkritická periodika se ukázaly zejména: *Literární noviny*, *Tvar* (v minulosti *Kmen*), *Host*, *Revolver Revue* a později i *A2*. Po revoluci byla

¹⁹ KAUTMAN, František. *K typologii literární kritiky a literární vědy*. Praha, 1996. s. 7.

²⁰ Tamtéž, s. 7.

²¹ BRABEC, Jiří. „Kritik není Bůh“. *Tvar*, 1990. č. 9, s. 7

²² BRABEC, Jiří. „Potřebujeme kritiku?“. *Literární noviny*, 1991. č. 5, s. 4.

²³ HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých led dvacátého století v interpretacích*. Praha: *Academia*, 2008. s.22.

²⁴ JANOUŠEK, Pavel. „Čekání na kritika“. *Tvar*, 1993. Č. 17. s. 1.

²⁵ HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých led dvacátého století v interpretacích*. Praha: *Academia*, 2008. s.22.

významná i kritika v denících, však postupem času se začal zájem čtenářů vytrácet. Některé deníky zřídily kulturní přílohy, například *Mladá fronta Dnes* vydává přílohu Kavárna, deník *Právo* přílohu Salón.²⁶

Do kritické reflexe se zapojila velká část kritiků, rozdělit je můžeme do několika skupin. Skupinu těch kritiků, kteří zůstali v minulosti ve vlasti, ale nesměli svou činnost vykonávat, tvořili Milan Jungmann, Jan Lopatka, Aleš Haman, Josef Vohryzek a jiní. Dále to byli ti, kteří ze země odešli do exilu jako například Květoslav Chvatík. Významnou skupinu tvoří autoři, kteří patřili do tzv. šedé zóny: Vladimír Macura, Vladimír Novotný, Pavel Janoušek, Jiří Trávniček a jiní. Samozřejmě do kritiky vstoupili i nové, mladé „tváře“ jako Martin Hybner, Jan Peňás nebo Michael Špirit. Ti, kteří přispívali v oficiální komunistické kulturní sféře, se přesunuli na samý okraj dění do novin spjatých s komunistickou stranou (*Naše pravda*, *Haló noviny*, časopis *Obrys-Kmen*).²⁷

Na začátku nového století se často kritizovala kvalita české literární kritiky. Významným problémem byla personální krize, na kterou měla vliv ekonomika literárních časopisů, které buď honoráře neplatily, nebo pouze symbolicky.²⁸

Mnoho kritiků na začátku nového tisíciletí buď ukončilo svou dráhu, nebo ji alespoň omezilo. Na konci dvacátého století ukončil dráhu literární kritiky, ale i dráhu životní Josef Vohryzek (1926–1998). V menší míře publikoval i dřívější hybatel diskuzí, polemik Martin C. Putna (1968). Odmlčeli se například i Petr Cekota (1975), Jan Lukeš (1950) nebo Petr Janáček (1968), který začal moderovat rozhlasový pořad *Kritický klub*.²⁹

Naopak mezi „soudce“ nejstarší generace, kteří u recenzí zůstali, patřil například Milan Jungmann (1922–2012), jenž psal na stránkách *Nových knih*, *Literárních novin*, *Mostů* nebo *Tvaru*. Také Aleš Haman (1932) hojně přispíval do recenzních rubrik časopisů i deníků (výbor jeho kritik vydalo v roce 2001 pod názvem *Prozaické surfování*). Mezi ty, kteří pravidelně publikovali v týdenících a denících, patřil Jiří Peňás (1966, *Týden* a *Lidové noviny*) a Josef Chuchma (1959,

²⁶ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 262

²⁷ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 262

²⁸ FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014. s.32.

²⁹ Tamtéž s. 32

Mladá fronta dnes). Pod pseudonymy Alois Burda či Eliška F. Juříková přispívali do Tvaru či časopisu Host, Pavel Janoušek (1956). V roce 2009, tedy po odtajnění svých pseudonymů a vydání souborů svých recenzí (*Hravě i dravě, Kritikova abeceda*), se od kritiky odklonil. Mezi další literární „soudce střední generace“ řadíme například Jiřího Trávnička (1960), Vladimíra Novotného (1946) nebo Jana Štolbu (1957).³⁰

Z generace nejmladší můžeme vypíchnout Radima Kopáče (1976), který hojně přispíval do denního tisku i do literárních časopisů. Dále se objevují kritiky od Erika Gilka (1973) nebo básníka Jakuba Chrobáka (1974).³¹

V roce 2008 se projevil neuspokojivý stav české literární kritiky, kdy Petr A. Bílek v časopisu *A2* odsoudil praktiky literárních kritiků článkem *Udělej si sám*. O sebeukájení dnešních literárních kritiků.³² Následovně v tom samém časopisu shrnul nedostatky literárněkritické scény Jiří T. Král. Ve stati s názvem *Kopání do mrtvol. Česká literární kritika L. P. 2008*,³³ komentuje hlavně nedostatek kvalitních kritiků, opatrnost či nesrozumitelnost při psaní kritik nebo strach hodnotit respektovaného autora.³⁴

Tento neuspokojující stav vedl Obec spisovatelů k uspořádání symposia s názvem *Kritéria, hodnoty a vize*, jež se konalo v červnu 2009 v Hradci Králové. Slova tehdejšího předsedy Obce Vladimíra Křivánka „stav současné literární kritiky je velmi tristní, a rovněž její společenská prestiž i role, kterou skutečně hraje, je skličující“³⁵. Souhlas projevil Ivo Harák v esejí *Fikční světy kritiky aneb...*, velký problém viděl v masových médiích, které nedávají kvalitní kritice prostor.

S rozmachem internetu se otevíral širší prostor pro informace o nových knihách a pro hodnocení od laiků. Výjimkou nejsou weby jako *BookFan.eu*, kde se doporučuje na základě osobních preferencí. Recenze od čtenářů nalezneme i na stránkách knihkupectví. Dále například facebookové skupiny zaměřené na knihy

³⁰ Tamtéž s. 32, 33.

³¹ FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: *Academia*, 2014. s. 33.

³² BÍLEK, Petr. „Udělej si sám. O sebeukájení dnešních literárních kritiků“. *A2*, 2008. č. 5, s. 7.

³³ KRÁL, Jiří T.. „Kopání do mrtvol. Česká literární kritika L. P. 2008“, *A2*, 2008. č. 13, s. 8.

³⁴ FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: *Academia*, 2014. s. 34

³⁵ KŘIVÁNEK, Vladimír. „Hradecké symposium o kritice“. *Dokořán*, 2009. č. 51, s. 38–40.

a recenze (skupina Co čteme). V dnešní době se dá již mluvit o novém online typu literární kritiky.³⁶

³⁶ FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014. s. 35.

2.2 Literární periodika

Než přejdu k poslední, třetí části své bakalářské práce, ráda bych udělala zastávku u literárních časopisů a tiskovin.

Po listopadu 1989 jich vzniklo velké množství, vzhledem k velikosti naší kultury až neúměrné.³⁷ Značná část vznikla z časopisů vzešlých ze samizdatu (*Host*, *Revolver Revue*, *Akord* atd.). Mezi nově vzniklé řadíme: *List pro literaturu*, *Iniciály*, *Kritická Příloha Revolver Revue* aj. Obnoveny byly *Analog* a *Literární noviny*, *Kmen* se přetransformoval do *Tvaru*.³⁸ Podívám se hlavně na ta, která se kritikám knih Ireny Douskové nejčastěji věnovaly.

Právě *Tvar* je jeden z časopisů, který publikuje recenze děl Douskové nejčastěji. Původně týdeník a od roku 1993 čtrnáctideník vznikl v roce 1990, jak už bylo řečeno, renovací bývalého týdeníku *Kmen*. Stal se z něj časopis s širokým názorovým spektrem, přiklánějícím se k postojům postmodernismu. Jeho tvůrci patřili k předlistopadovému samizdatu a „šedé zóně“. Redakci vedl Michael Třeštík, po něm ji převzal Lubor Kasal, který se snažil časopis oprostít od těžkopádnosti a vážnosti. Změnila se struktura a byl zvýšen podíl méně vážných rubrik. Změny vyvolaly rozporuplné reakce. Do nového milénia vstoupil *Tvar* s šéfredaktorem Ondřejem Horákem, v roce 2005 se redakce vrátila do rukou Lubora Kasala a od ledna 2013 *Tvar* vede Adam Borzič, dostává se více prostoru aktuálním společenským problémům.³⁹ *Tvar* otiskl recenze na naprostou většinu knih Ireny Douskové, například knihu *Oněgin byl Rusák* recenzuje Erik Gilk a Alois Burda alias Pavel Janoušek. Ten pod stejným pseudonymem ale o pár let dříve napsal kritiku i na *Hrdého Budžese*. V roce 2008 otiskl v několika po sobě jdoucích vydáních literárněvědné rozborů některých prozaických děl Ireny Douskové. Autorem byl Milan Exner a psal je pod titulkem: Pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny

³⁷ HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých a dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008. s.29.

³⁸ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 27.

³⁹ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 28.

HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých a dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008. s.30.

FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014. s. 21, 22.

Douskové, těmto Exnerovým interpretacím se budu věnovat v samostatné kapitole. Mezi další tituly, které recenzují autorčina díla, patří *Literární noviny*. Vycházejí od roku 1990, původně to byla týdenní příloha *Lidových novin*, o dva roky později už to byl samostatný týdeník. Snažil se navázat na stejnojmenný časopis ze šedesátých let, a to hlavně texty bývalých disidentů (Ludvík Vaculík, Václav Havel), osobností z exilu (Josef Škvorecký) a jejich mladších příznivců. V roce 1996 proběhla renovace novin, vznikly nové přílohy, grafická stránka. Úpravy se neshledaly s předpokládaným nadšením a vedly ke změnám ve vedení časopisu. Šéfredaktora Vladimíra Karfíka vystřídal v roce 1999 Jakub Patočka, ten vedl časopis směrem společensko-politickým, občanským a ekologickým, literatura a umění byly odsunuty až na samý okraj. O poznání lépe se s časopisem vyrovnal Petr Bílek, který vede časopis od roku 2010, ale i tak převládají společenskokritická témata.⁴⁰ Vyšly zde recenze například na *Hrdého Budžese* od Anny Duškové a Jiřího Brabce a Andrea Vítová napsala recenzi na knihu *Oněgin byl Rusák*.

Host je brněnská revue, která vycházela již v samizdatu od roku 1985, legalizovaná byla v roce 1990 jako dvouměsíčník. Významnou změnou prošel od nástupu Miroslava Balaštíka jako šéfredaktora, *Host* se stal modernějším, obsahově pestřejším a na aktuální domácí literaturu mířeným periodikem.⁴¹ V *Hostu* vyšla recenze Pavla Janouška na *Dardu*, ale i několik rozhovorů se spisovatelkou Irenou Douskovou.

V menší míře můžeme sledovat zmínky o Douskové v časopisu *A2*. Nový týdeník vznikl v roce 2005, redakci původně tvořili bývalí redaktoři *Lidových novin*, kteří nesouhlasili s vedením pod taktovkou Jana Patočky. Důležitou roli v deníku hrála politika, celé pojetí časopisu bylo aktivistické až anarchistické. Od roku 2009

⁴⁰ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 28.

FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekadý jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014. s. 25.

HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých led dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008. s.29,30.

⁴¹ MACHALA, Lubomír a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha: *Knižní klub*, 2015. s. 28.

HRUŠKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODIČKA, Libor et al. (eds.). V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých led dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008. s.31.

vychází jako čtrnáctideník. Jednotlivá témata určovala obsah každého dílu. Recenze vycházely pouze jako minirecenze o jednom odstavci.⁴²

Poměrně velké množství kritik knih Ireny Douskové vychází v denících, časopisech nebo novinách, které nejsou primárně literárně zaměřené. Například na knihu *Oněgin byl Rusák*, ale i další knihy Douskové vyšly recenze Josefa Chuchmy v *Mladé frontě Dnes*, Pavla Mandyse v časopisu *Týden*, další recenze vyšly v *Reflexu* či *Lidových novinách* nebo *Právu*.

Dále na webu *iLiteratura.cz*, který funguje jako samostatný internetový časopis od roku 2002, můžeme najít recenze na některá autorčina díla, dokonce některé kritiky jsem použila při vypracování bakalářské práce.

Pochopitelně jsem nezminila veškeré časopisy a noviny, které kdy recenzovaly knihy I. D., zaměřila jsem se pouze na ty, v kterých se recenze objevovaly nejčastěji.

⁴² FIALOVÁ, Alena (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014. s. 26.

3. Kritická recepcie trilogie Ireny Douskové

3.1 Téma – vnímání historických reálií v trilogii o Helence Součkové

Téma trilogie se dá charakterizovat jako život Heleny Součkové v různých životních a politických obdobích, a to od dětství až po zralou ženu s krizí středního věku. Bylo to od začátku sedmdesátých let minulého století, kdy se československá společnost teprve srovnávala s invazí vojsk Varšavské smlouvy na naše území, přes osmdesátá léta, kdy se komunismus již víceméně vpil pod kůži každého občana, až po dnešní dobu, kdy už pár desítek let žijeme v demokratickém světě. V prvním a druhém dílu je poměrně jednoduché charakterizovat téma, jde o život za socialismu z pohledu nejprve osmileté holčičky a později dospívající studentky gymnázia v maturitním ročníku. V posledním díle to jsou hlavně životní peripetie a nástrahy ženy v letech. V následující kapitole budu zkoumat, jak a zda vůbec si recenzenti všimají způsobu, kterým Irena Dousková interpretuje ve své próze právě reálné historické události a skutečnosti, na kterých celý příběh stojí. Ráda bych podotkla, že právě tato část je ta, kterou se má práce lišit od bakalářské práce napsané před deseti lety autorkou Terezou Bradáčovou⁴³. Autorka si podrobně takových skutečností nevěšela a nijak je nerozebírala.

Josef Chuchma ve své kritice na *Hrdého Budžese* zmiňuje, že Dousková přihraje nějakou vzorně typickou reálii, aby nebylo pochyb, o co tehdy šlo. Zmiňuje sovětské filmy, jak občany obtěžuje vznikající SSM, recitační soutěže, politické prověrky, kvůli kterým musí Helenčina matka odejít z divadla jako osoba nepohodlná. Dále zmiňuje, že autorka nemůže mít při nakládání s reáliemi volné pole působnosti, jde o konkrétní dobu: „formulace, František Hrubín už vloni na podzim zemřel“ sice neseď (zemřel 1. 3. 1971), ale může být, kdežto pět stránek na to, kdy děj je stále ještě v roce 1972, se objevuje věta, která autentičnosti jednoznačně škodí: „... a pak hlásili, že v Praze shořel Veletržní palác.“ (shořel v srpnu 1974).⁴⁴

⁴³ BRADÁČOVÁ, Tereza. Recepcie literárního díla Ireny Douskové. Dostupné z: <https://theses.cz/id/shk8uu/101269-569486489.pdf>

⁴⁴ CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. roč. 9, č. 278, s. 23.

Vladimír Novotný ve své trojrecenzi zmiňuje pouze to, že Dousková ve své retroknize nepotřebovala ironizovat českou společnost té doby, zachytila ji plasticky v těch barvách a obrysech, které vnímala její hrdinka.⁴⁵

Milan Jungmann se zmiňuje také pouze krátce. Podle něj jsou četné krátké kapitolky satirickými obrázky husákovského režimu, karikaturou jeho omezenosti a násilnictví.⁴⁶

Alois Burda, vlastním jménem Pavel Janoušek, Douskovou za to, že napsala, jak to tenkrát bylo, pochválil. „A ono je to opravdu moc pěkně povyprávěné, skoro tak, jak to tenkrát bylo. Ono je to dobře o tom psát, aby se vědělo, že též za bolševika byl někdo hrdý a vytrval. ... nevím, jestli to Dousková píše, jako že to takto opravdu zažila, nebo je to jen tak pěkně vymyšlené, aby tu všechno bylo na svém místě a hezky to na sebe pasovalo.“⁴⁷

Jiří Brabec ve své krátké recenzi píše, že historie dramatických událostí po okupaci Československa vstupuje do dětského světa jen v torzech (prostřednictvím promluv rodičů) a v nových podobách vytvořených dětskou představivostí a vnímáním.⁴⁸

Některé recenze se touto tematikou vůbec nezabývají. Domnívám se, že je to u retro prózy poměrně velká škoda, možná že i nedostatek. Jediný, kdo se alespoň trochu reáliemi v této próze zabýval, byl právě Josef Chuchma.⁴⁹ Ten, jak jsem již psala, v próze našel značné nedostatky a chyby, což ostatní recenzenti naprosto přehlédli a ignorovali.

Nyní se zaměřím na druhý díl *Oněgin byl Rusák*, uvidím, zda bude přístup kritiků k problematice historických událostí stejný jako u prvního dílu.

Ondřej Horák ve své ne příliš pozitivní kritice *Oněgina* píše, že dílo po čtenáři nic nepožaduje a taktéž mu nic nepřináší. „Vyjma evokujících normalizačních poměrů, kdy jakékoliv slušnější džíny či manšestráky byly drahým pokladem a kdy

⁴⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. Retropróza má tři schopné a talentované následníky. *Lidové noviny*, 1998. roč. 11, č. 300, s. 12.

⁴⁶ JUNGSMANN, Milan. NEON stále bez záře. *Týden*, 1999. roč. 6, č. 8, s. 59.

⁴⁷ BURDA, Alois. Ze čtenářského deníku Aloise Burdy. *Tvar*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

⁴⁸ BRABEC, Jiří. Druhá původní novinka je zcela z jiného těsta. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

⁴⁹ CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. roč.9, č. 278, s. 23.

Praha byla plná dřevěných lešení – ochrana pro chodce před chátrajícími domy. Takové popisy už jsme ovšem mohli číst mnohokrát.⁵⁰

Kdo nezklamal a tématu historických reálií se ve své kritice věnoval, je Josef Chuchma. Ten oceňuje, jak kniha vtipně vystihuje dobovou averzi vůči všemu ruskému, fakticky sovětskému. Tvrdí, že Dousková nepatří mezi ty autory, kteří by se vyhýbali před dějinami. Podle Chuchmy problém tkví v tom, že Dousková s historickými reáliemi zachází kulisovitě, typičnost scén je doslovná. Tomuto problému se nevyhnula ani v *Hrdém Budžesovi*, tam to bylo ale kompenzováno spontánním vyprávěním žákyně Helenky. Oproti tomu politicko-občanské soudy protirežimně zaměřené teenagerky působí jako dodatečné. Působí to, jako by byla při psaní již poučena tím, jak to celé dopadlo. Dále cituji Josefa Chuchmu a jeho názor na to, jak se podle něho normalizace v Oněginovi podepsala i na autorce: „Historie je zde natolik neodbytná, že postavy jsou zúženy na lodičky proplouvající mezi dějinnými proudy, mezi betonovými nástrahami doby.“⁵¹

I Pavel Mandys se ve své kritice zmiňuje o tom, jak Dousková napsala „jak to tenkrát bylo“. Recenzent uvádí, že si autorka dobře pamatuje tehdejší reálie a neváhá je připomenout, zmiňuje epizodku s frontou, jejíž účastníci ani nevědí, na jaké zboží čekají. Podle Mandyse je zde předlistopadová éra zobrazena poměrně věrně, ale zároveň tak, aby to bavilo jak její přímé účastníky, tak i mladší generace. Hlavním hrdinou jsou tu podle něj dobové poměry, nikoli některá z postav. Kritik dále oceňuje, že někdo s pečlivostí a lehkostí připomene něco, na co by jiní naopak rádi zapomněli.⁵²

Andrea Vítová se ve své poměrně dlouhé kritice také alespoň trochu věnuje dobové realitě této knihy. Vítová píše, že dobová realita vytváří kulisu otázkám a tápání souvisejícím s dospíváním a hledáním vlastního místa ve světě, které jsou na panujícím politickém režimu do značné míry nezávislé a současně zcela zásadně ovlivňují mezilidské vztahy a jsou hybatelem všech událostí. Dále uvádí, že Dousková postupně skládá mozaiku dané doby, atmosféra absurdity, bezútěšnosti a apatičnosti vyniká v kontrastu s chytrým humorem. „Atmosféra osmdesátých let minulého století se tedy čtenáři skládá z kousků všedních situací, návštěva lékaře,

⁵⁰ HORÁK, Ondřej. Další nemilé věci Helenky Součkové. *Lidové noviny*, 2006. roč. 19, č. 86, s. 18.

⁵¹ CHUCHMA, Josef. Návrat? Nový Budžes se nekoná. *Mladá fronta Dnes*, 2006. roč. 17, č. 90, s. 1.

⁵² MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č. 15, s. 84.

jednání s úřady, chování číšníka v restauraci, fronty na cokoliv, jež se v podání Ireny Douskové mění na situace zcela nevšední...⁵³ Vítová považuje za třešničku na dortu, která přesně vystihuje dobovou atmosféru, samotný název knihy. Podle ní nelze výstižněji postihnout deformaci myšlení než absurdním výrokem „Oněgin byl Rusák“. Zpolitizování literární postavy ruského autora je podle ní alarmujícím signálem pokřiveného uvažování, které se ocitá ve vleku politické propagandy.⁵⁴

Naopak Erik Gilk se tématu historických reálií ve své kritice moc nevěnuje. Zmiňuje pouze, že příběh je normalizační realitou nasáklý natolik, že by text mohl být opatřen glosami na okraji stejně jako v próze Bohuslava Vaňka-Úvalského *Brambora byla pomeranč mého dětství* (2002).⁵⁵

Jan Jandourek se zmiňuje o reáliích pouze stroze: „Pokud jde o realie, příjemné připomenutí nepříjemné doby. Je to dobře napsané, čtenář se do textu vnoří, pokud je na autorčin styl aspoň trochu naladěný. Není to ani drásavé existenciální drama o době drtící lidi psychicky a fyzicky, ani psaní ve stylu ‚musíme si pomáhat‘.“⁵⁶

Lenka Sedláková ve své recenzi oceňuje, že text si podržel sevřenost, empatii a přesnost při líčení konkrétní komunistické reality: pěkné oblečení se dá sehnat pouze od příbuzných ze západu, mládež se dělí mezi veksláky a tesiláky, hitem té doby se staly Holky z naší školky, kdo není členem komunistické strany a nemá jasný původ, ztrácí možnost studovat na vysoké škole, naopak opilý ředitel školy zpívá na svých narozeninách zakázaného Kryla.⁵⁷

Co se týče tématu historických reálií v kritikách druhého dílu s názvem *Oněgin byl Rusák*, je zde poměrně velký rozdíl oproti *Budžesu*. Recenzenti se na toto téma více zaměřili. Nejedná se již o jeden případ z mnoha od většiny kritiků, ale snaží se alespoň okrajově dobovou realitu ve svých recenzích zmínit. Osobně to беру

⁵³ VÍTOVÁ, Andrea. Rukojmí vlastních ústupků. *Literární noviny*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

⁵⁶ JANDOUREK, Jan. Oněgin byl Rusák, komunisti byli.... *Aktualne.cz*, 2006. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/onegin-byl-rusak-komunisti-byli/r~i:article:162231/?redirected=1557318372>

⁵⁷ SEDLÁKOVÁ, Lenka. Irena Dousková: Oněgin byl Rusák. On-line, 2006. Dostupné z: <http://douskova.cz/recenze/onegin-byl-rusak/>

jako velké plus a značný posun k lepšímu, protože podle mě by toto téma u kritik na retro prózu chybět rozhodně nemělo.

Poměrně dlouho jsem váhala, zda do tématu historických reálií přidat i třetí díl *Dardu*, vzhledem tomu, že se děj odehrává několik let zpátky. Nakonec jsem se rozhodla, že se zaměřím i na *Dardu* a na to, zda se recenzenti nějakým způsobem zaměřují na reálie doby nedávné. Josef Chuchma se zmiňuje pouze o tom, že se *Darda* odehrává v aktuální současnosti, vypravěčka zmiňuje politické události uplynulých měsíců (v roce 2011). „Dějinný rozměr je zde zaznamenán víceméně publicisticky, všechno to dění v knize je až příliš aktuální, moc živé, je to příběh z těchto dnů a nejspíš hlavně pro tyto dny.“⁵⁸

Pavel Janoušek ve své kritice zmiňuje, že *Darda* je po kolena v politice. Toto téma srovnává s politizujícími prózami Michala Viewegha, podle Janouška mají hodně společného. Oba jsou přesvědčeni, že současná polistopadová česká společnost se nepovedla a je to s ní čím dál horší. Shodují se v odporu proti Paroubkovi, odsuzování pseudointelektuálů či bojového feminismu. Ovšem jejich názory se rozcházejí v tom, kdo za to celé může. Podle Viewegha je hlavním reprezentantem této části české společnosti Václav Havel, naopak Dousková patří mezi jeho obdivovatele.⁵⁹

Další, kdo alespoň okrajově okomentoval reálie v této knize, je Marek Lollok. Ten ve své recenzi píše, že *Darda* do dění vtahuje nejčerstvější události z domácího i světového dění a politiky. Zmiňuje rozhovor o prezidentu Obamovi nebo desatero, které radí, co činit, aby se člověku dobře vedlo v českých médiích. Zmiňuje, že se vyskytují šifrované, ale dobře čitelné aluze na reálie dnešního světa.⁶⁰

Alespoň v některých kritikách se recenzenti o realitě „dnešních dní“ zmiňují a v názorech se nějak nerozchází. Je vidět, že hlavním tématem okolo roku 2011 byla politika. Dousková do knihy vložila svůj názor na politickou situaci a recenzenti opět srovnávají její knihu s prózou Michala Viewegha.

⁵⁸ CHUCHMA, Josef. Třikrát a dost. *Respekt*, 2011. roč. 22, č. 48, s. 63.

⁵⁹ JANOUŠEK, Pavel. Humor jako maska?. *Host*, 2012. roč. 28, č. 2, s. 66–67.

⁶⁰ LOLLOK, Marek. *Darda*. *iLiteratura.cz*, 2011. On-line:
<http://www.iliteratura.cz/Clanek/29137/douskova-irena-darda>

3.2 Postavy – příliš inteligentní Helenka Součková

Jedna z věcí, která kritiky nejvíce zaujala, byly jednoznačně postavy.

V prvním dílu *Hrdý Budžes* (1998) bylo poměrně málo postav, děj se točil pouze kolem Helenky a její rodiny, případně školy nebo sousedů.

Jiří Peňás ve svém srovnání tří mladých autorek v *Respektu* z roku 1998 hodnotí hlavní hrdinku jako obézní žačku druhé třídy s výbornými vypravěčskými schopnostmi, která je ovšem na svých osm let příliš inteligentní.⁶¹

Josef Chuchma se ve své recenzi v *Mladé frontě Dnes* (1998) v některých věcech s Peňásem shoduje. Helena je obézní, neohrabaná, ale inteligentní žákyně obecné školy. Bystře sleduje schizofrenii lidí, prožívá bezmoc, vztek a rozčarování spolu s rodinou. Ovšem mele páté přes deváté.⁶²

V roce 1999 se knihou zabýval ve svém čtenářském deníku i Alois Burda alias Pavel Janoušek. Helenku a její maminku vyličil následovně: „Ona je celá tlustá a má tu smůlu, že její máma je krásná a herečka na malém městě, který nemá ráda komunisty a Rusáky, co nás okupovali, a tak ta máma nechce do svazu mládeže, že je na to moc stará, a má z toho průser.“⁶³ Dále komentuje složitost příjmení v rodině: matka Součková, otec Brďoch, synek asi taky Brďoch a dcera Freisteinová, proto se jí ve škole všichni smějí. Z toho podle Janouška alias Burdy Helenka Součková není smutná, je to takové to děcko, co má starosti a samé bláznivé nápady, a skrz ten svůj dětský život pozoruje život okolo. Recenzent ve finále uvádí, že chvilka to celé vypadá až moc „vyspekulované“. Že není vlastně malá, ale hloupá, tak hloupá, jak se autorce hodilo.⁶⁴

Jiří Brabec se v kratičké recenzi v *Literárních novinách* z roku 1999 postavami nezabývá.⁶⁵

⁶¹ PEŇÁS, Jiří. Bez společného jmenovatele. *Respekt*, 1998. roč. 9, č. 49. S. 18.

⁶² CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. roč. 9, č. 49, s. 23.

⁶³ BURDA, Alois. Ze čtenářského deníku Aloise Burdy. *Tvar*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ BRABEC, Jiří. Druhý původní novinka je zcela z jiného těsta. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

Ve stejném roce a stejném časopisu byla otištěna o něco delší recenze od Anny Duškové. Ta hlavní hrdinku komentuje jako osmileté až devítileté obézní děvčátko, které řeší svět dospělých, své matky a nevlastního otce, svět oblastního divadla. Její svět je spolužákům pro smích. Rodinné vztahy zde zkritizovala jako většina ostatních. Kvůli dopisům od otce z New Yorku, který si dopisuje s matkou Helenčiny matky, se rozpoutá dramatický konflikt, ten je nakonec ukončen Kačenky úrazem a hospitalizací. Dušková ovšem pochybuje podobně jako Jiří Peňás o slovní zásobě, vyskytují se zde fráze a slovní spojení, které by osmileté dítě nikdy neřeklo. Např. „Přes zimu si zvyknu na prázdný, černý, průhledný stromy...“. Na druhé straně říká, že by Helena musela být v některých částech silně retardovaná, například při popisu metra.⁶⁶

Milan Jungmann při psaní recenze na edici mladé české literatury NEON do magazínu *Týden* (1999) nezapomněl ani na Douskovou a jejího *Budžese*. Stejně jako Peňás oceňuje vypravěčské umění, jakým byla Helenka obdarována. Shodují se na tom, že je tlustšoch, jemuž se všichni posmívají, čímž je Helena zahrnuta do vnitřní osamělosti, z níž se dokáže šikovně dostat. Doslovně ji popisuje: „je upovídána, co neví, to nepoví, je chytlavá na všechno, co nemají slyšet dětské uši“.⁶⁷

Milan Exner se ve svém pokusu o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové, kterou napsal pro literární noviny *Tvar* v roce 2008, což je deset let od vydání prvního výtisku *Hrdého Budžese*, se s postavami poměrně nemazlil. Je zajímavé, že se nezabývá ani tolik rozborem hlavní hrdinky knihy, nýbrž její matkou, která má být pro Helenu „ohrožující postava“⁶⁸ a citlivé místo prózy. Má být příčinou Heleniných fobií a nočních můr, důkazem by mělo být i to, že matce říká křestním jménem „Kačenka“. I ve srovnání s nevlastním otcem z toho vychází matka ve špatném světle. On je oproti ní klidšas a má pro Helenu mnohem větší pochopení, nic jí nevyčítá, naschvál jí nekříží plány a hlavně v práci neholduje alkoholu. Kačenka by pro ni chtěla být spíš kamarádkou, kvůli znehodnocení obrazu role matky, za což může její vlastní matka, Helenina babička. Stará Součková je protivná, pomlouvá kdekoho a spikla se proti vlastní dceři se svým zetěm, emigrantem

⁶⁶ DUŠKOVÁ, Anna. A Hrdý Budžes vytrval. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 4, s. 7.

⁶⁷ JUNGSMANN, Milan. NEON stále bez záře. *Týden*, 1999. roč. 6, č. 8, s. 59.

⁶⁸ EXNER, Milan. Hrdý Budžes: pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 18, s. 8.

Freisteinem. Podle Exnera je ale nápadné, že se každý víkend navštěvují a tráví spolu Vánoce. Exner vztahy charakterizuje následovně: „Jde tu o rodinný řetězec tří osob ženského pohlaví, kde se utrpení předává odshora dolů a vztahy mezi jeho články jsou natolik problematické, že musejí být zpracovány obrannými mechanismy, především popřením. Když Helenka říká: ‚Ale já UŽ nejsem jako Pepíček. Já je MÁM ráda‘, je to víc než výmluvné.“⁶⁹ Dále ve své recepci popisuje Helenčina dědečka, který ve snu zkontroloval splašené slony. Dědeček, na první pohled podpantoflák a slaboch, což není tak docela pravda, pod pantoflem nemusí být jen slaboch. Když zkontroloval slona pouhým pohledem přes brýle, je skutečný silák.⁷⁰

Recenzenti se poměrně shodují v tom, co o hlavní hrdince píší. Často si všímají stejných věcí, s kterými já souhlasím. Občas se dá o věku hrdinky, co se týče vyjadřovacích schopností a slovní zásoby, polemizovat. Jinak se v kritikách často opakovala stejná témata, až na Exnerovu hlubinnou interpretaci, ta se více zaměřila na vedlejší postavy příběhu.

Druhý díl s názvem *Oněgin byl Rusák* vyšel v roce 2006, děj už se netočí pouze kolem Heleny, ale i kolem jejích spolužáků, v knize je více postav než v prvním dílu trilogie.

Douskovou se rozhodl zrecenzovat stejně jako u prvního dílu Josef Chuchma v *Mladé frontě Dnes* (2006). Hrdinku popisuje jako protirežimně nabroušenou teenagerku, která hovorovou češtinou komentuje normalizační skutečnosti. Jenže háček je podle Chuchmy v tom, že nejednou její politické soudy a názory působí jako dodatečné, jako by její názorová vyhraněnost byla již poučena tím, jak to vše nakonec dopadlo.⁷¹

Další, kdo napsal na *Oněgina* kritiku, byl Pavel Mandys v novinách *Týden* (2006). Ten o Heleně Součkové napsal: „... je typická osmnáctiletá pražská intelektuálka, někdy až přehnaně světaznalá a vyhraněná.“⁷²

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ EXNER, Milan. Hrdý Budžes: pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19., č. 18, s. 8.

⁷¹ CHUCHMA, Josef. Návrat? Nový Budžes se nekoná. *Mladá fronta Dnes*, 2006. roč. 17, č. 90, s. 1.

⁷² MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č. 15, s. 84.

Ondřej Horák v *Lidových novinách* (2006) okomentoval Helenu Součkovou a její rodiče dost stroze, řekl jen, že jejich život během normalizace není rozhodně bez překážek, přesto však vyznívá jako nekonečná pohoda – pohoda k nesnesení.⁷³

Poměrně dlouhou recenzi na tuto knihu napsal Erik Gilk do *Tvaru* v roce 2006. Podle něj „senzitivní Helenka“ bezchybně reprezentuje svůj věk: píše poezii, má svou partu kamarádů, věčné hádky s matkou, první zkušenosti s milováním a s tím spojené rozpačité pocity... Gilk ve své kritice naráží na její společensko-politické znalosti, referující o krizi totalitního systému (členové komunistické strany), vzhledem k jejímu věku se mu zdají tyto znalosti nevěrohodné. „Helenka je zkrátka zase o něco chytřejší, stejně jako tomu bylo před deseti lety.“⁷⁴

O obsáhlou recenzi do *Literárních novin* (2006) se postarala Andrea Vítová. Ta komentuje postavy v příběhu následovně: „postavy přes svou autentičnost a konkrétnost vytvářejí především soubor typologií, charakterů a osudů lidí žijících v totalitním režimu.“⁷⁵

Jan Jandourek recenzoval druhý díl trilogie na serveru *aktualne.cz*. Podle něj je Helena dospělá, nezávislá intelektuálka, nakolik mohl být mladý člověk v době kolem Brežněvova úmrtí nezávislý a intelektuál. Dále shrnul bojová pole, s kterými hlavní hrdinka zápasí. První jsou komunisté – kvůli nim matka přišla o práci, šikanují ji a její kamarády prostředím služebníků a učitelů. „Hrdinům nezbývá než s komunismem vést svůj spor omezenými prostředky, které zbývají: poezií, hudbou, ironií. Je to boj se světem, kde člověk o eleganci musí usilovat vlastnoručním barvením tenisek.“ Druhým bojištěm je její rodina. Matka alkoholička v depresích, babička intrikánka. Třetí bojová čára je mezi Helenou a mladými muži.⁷⁶

Další, kdo se rozhodl tuto knihu recenzovat, byla Lenka Sedláková v roce 2006. Ta popsala gymnazistku Helenu jako „šřabajznu“ s velkým poprsím, které magnetizuje mužské oči. Nevinný pohled z prvního dílu vystřídal tápání pubescentů, citové zmatky posledního čistého věku, který předchází pokrytecké

⁷³ HORÁK, Ondřej. Další nemilé věci Helenky Součkové. *Lidové noviny*, 2006. roč. 19, č. 86, s. 18.

⁷⁴ GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

⁷⁵ VÍTOVÁ, Andrea. Rukojmí vlastních ústupků. *Literární noviny*, 2006. roč. 17, č. 20, s. 10.

⁷⁶ JANDOUREK, Jan. Oněgin byl Rusák, komunisti byli.... *Aktualne.cz*, 2006.

Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/onegin-byli-rusak-komunisti-byli/r~i:article:162231/>

dospělosti. Dále doplňuje, že prostor rodiny, která získává v próze méně místa, vyplnili spolužáci.⁷⁷

Pavel Kotrla se ve své kritice z roku 2006 ztotožňuje v jedné věci s kritikou Erika Gilka: „... určité formulce bych stěží uvěřil sedmnáctileté dívce...“⁷⁸

I knihou *Oněgin byl Rusák* se zabýval Milan Exner ve svém druhém pokusu o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové ve *Tvaru* dva roky po vydání knihy. Exner se opět zabývá hlavně rozborem snů stejně jako v prvním dílu. Podle Exnera Helena nepatří mezi ty, kdo si drží odpor ke všemu, co je ruské. Soudí to z toho, že miluje Dostojevského. Jinak se o postavy jako takové moc nezajímá, opět naráží na Helenčinu matku, která propadla alkoholu, a na ní si vybíjí své afekty, jediné, co zmiňuje oproti ostatním, je, že začíná být hrubý a surový i její nevlastní otec. Sny hlavní hrdinky dává za vinu právě Kateřině podobně jako v interpretaci *Hrdého Budžese*.⁷⁹

Literární kritikové, kteří se knihou zabývali, se po většině shodli. Podle nich je Helena nezávislá intelektuálka, která je ve svých znalostech zase trošku napřed, občas až nedůvěryhodně.

V posledním dílu trilogie, který se jmenuje *Darda* (2011), prošla Helena největší změnou. Už není mladá, bezstarostná, nezávislá. Zestárla o pár desítek let, změnil se režim, je vdaná a má na krku dvě dospívající děti.

Pavel Janoušek ve své recenzi do *Hostu* popsal hrdinku jako dospělou ženu, matku dvou dětí ve věku Ireny Douskové. Prožívá traumata jako rozpad dvacetiletého manželství a následnou diagnózu vážné nemoci spojenou s léčením. Janoušek píše, že k takovým ranám života potřebuje terč a šípy napuštěné bolestným jedem. Právě tím terčem je podle něj její bývalý manžel. Ten je postupně vykreslen jako dokonalá kreatura, takže se i čtenář musí ptát, jak si taková sympatická žena mohla vzít takového idiota, o kterého až do konce knihy stále stojí. Dále nezapomněl Janoušek poznamenat, že se z příběhu nevytratily motivy známé z předchozích dílů: hledání vlastní identity a příslušnosti, ať již ve vztahu k otci, nebo skrz něj ve vztahu

⁷⁷ SEDLÁKOVÁ, Lenka. Irena Dousková: *Oněgin byl Rusák*. On-line, 2006. Dostupné z: <http://douskova.cz/recenze/onegin-byl-rusak/>

⁷⁸ KOTRLA, Pavel. Irena Dousková podruhé ve stejné řece. On-line, 2006. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/irena-douskova-podruhe-ve-stejne-rece-7878312>

⁷⁹ EXNER, Milan. *Oněgin byl Rusák*: druhý pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 19. s. 12–13.

k židovství. Vyjadřuje se i k politické poloze knihy: „hrdinka je hned na počátku vyprávění jednou z havlovských ‚pravdoláskařek‘, tedy neschopnou, umělecky impotentní a hysterickou režisérkou podléhající módním heslům...“ Podle Pavla Janouška se dospělá Helena brodí po kolena v aktuálních sporech, mýtech a předpojatostech, ztrácí tak schopnost nahlédnout pitomost dnešní kultury a sociální situace se stejnou groteskní a osvobozující nadsázkou podobně jako její předchozí, mladší podoby.⁸⁰

Recenze Aleny Fialové, kterou napsala do *Tvaru*, se částečně podobá recenzi předchozí. Fialová popisuje, jak Helenu Součkovou stíhá jedna životní darda za druhou. Stejně jako Janoušek vidí jako tu největší ránu příběhu postavu románového manžela. „Základní problém tkví v tom, že spíše než věrohodný protagonista příběhu se tu čtenáři předkládá nápadně plochá a tezovitá karikatura lidské ubohosti.“⁸¹ Na jedné straně souboje hlavní hrdinka, která je nešťastná z rozvodu, nedokáže na společné roky zapomenout, o dvou dětech nemluvě. Na druhé straně on, prezentovaný jako nejprimitivnější masochistické hovado, umí pouze řvát, sprostě nadávat a urážet. Svým dětem dává rány, až padají na zem, synovi dokonce zlomí nos. Hlavní hrdinka všechny tyto hrůzy zmiňuje, zároveň stále doufá v jeho návrat k rodině.⁸²

Pavel Mandys napsal do *Hospodářských novin* kritiku s názvem *Darda, která nemá sílu*. Už jen to, jak recenzi pojmenoval, vypovídá o jeho názoru na knihu. Helenu popisuje jako zralou, relativně úspěšnou a známou herečku, která se nachází ve dvojí těžké krizi. Mandys připouští, že hrdinka má k bolestné a zatrpklé našťvanosti dobré důvody, jen se s počtem přibývajících stran těžko zbavuje dojmu, že si prostřednictvím Heleny vyřizuje účty sama autorka. Dále zmiňuje posun té zaryté intelektuálky z *Oněgina* v ženu, která při hádce použije spojení „připitoměle naivní intelektuálové, zakomplexovaný podivný individua, neschopný normálního života“. Podle Pavla Mandyse jde o výpověď ženy ve středním věku o jejím nepěkném osudu.⁸³

⁸⁰ JANOUŠEK, Pavel. Humor jako maska?. *Host*, 2012. roč. 28. č. 2, s. 66–67.

⁸¹ FIALOVÁ, Alena. Na shledanou v lepších časech. *Tvar*, 2012. roč. 23, č. 8, s. 23.

⁸² Tamtéž.

⁸³ MANDYS, Pavel. Darda, která nemá sílu. *Hospodářské noviny*, 2011. roč. 55, č. 29, s. 12.

Josef Chuchma se pustil i do třetího dílu trilogie. Ve své recenzi s názvem *Třikrát a dost* zmiňuje Helenu jako člověka, který je v určité fázi biologického a sociálního života ve středním věku, kdy je konfrontována s dospívajícími dětmi a s dávkami existenčních, vztahových a zdravotních trablů. Vyzdvihuje momenty, kdy se Helena statečně postaví zhoubné nemoci, činí tak bez patosu a bez fňukání. Na konci zmínil, že Dousková v rozhovoru uvedla, že v Dardě se s postavou Heleny definitivně loučí, Chuchma uzavírá, že je to dobře jak pro autorku, tak i pro postavu Heleny.⁸⁴

Klára Kubičková se ve své kritice v *Mladé frontě Dnes* postavami víceméně nezabývá. Pouze stručně: „Součková má dvě děti, rozvádí se, svěřuje se kamarádce, pracuje, pláče. Mohl by to být ubrečený román o nešťastné lásce a zpackaném životě, jakých se v ženské literatuře rodí desítky. Jenomže není.“⁸⁵

Další žena, která se pustila do recenze *Dardy*, je Markéta Hejkalová. Ta Helenu popisuje jako „průměrně slavnou“ herečku středního věku, která po odchodu manžela za mladší milenkou zjistí, že je velmi vážně nemocná. Zpočátku doufá v manželův návrat, jenže Jindřich Darda je podle Hejkalové prostě debil. Kritička se nediví, že je líčen tak záporně, sama by prý použila ještě černější barvy, ale tvrdí, že by mohl být v próze použitý nadhled a mohl by se najít na Jindřichovi alespoň nějaký pozitivní rys, nebo by se mohlo alespoň ubrat na těch rysech záporných. Dále vyzdvihuje rozdělení společnosti, které se v próze promítá. Rozdělení na ty, kteří mají správné názory (politicky korektní, vyznávající pravdu a lásku), a na ty ostatní. A také zbytečnou nesmiřitelnost obou těchto skupin.⁸⁶

V kritice Mileny M. Marešové je Helena vykreslená jako pětáctýřicetiletá, vcelku úspěšná herečka a matka dvou dětí, kterou potká „darda“. Nejprve příjmení jejího manžela Jindřicha Dardy, úspěšného manažera, který si vybíjí svoje agrese na rodině. A nakonec ji příkladně opustí kvůli mladší atraktivní ženě. Druhá darda přijde v podobě zhoubného nádoru.⁸⁷

⁸⁴ CHUCHMA, Josef. *Třikrát a dost*. *Respekt*, 2011. roč. 22, č. 48, s. 63.

⁸⁵ KUBÍČKOVÁ, Klára. Dousková napsala skvělý a drsný recept na přežití. *Mladá fronta Dnes*, 2011. roč. 22, č. 256, s. 9.

⁸⁶ HEJKALOVÁ, Markéta. Nebojte se Dardy. *Respekt*, 2011. On-line: <https://www.respekt.cz/spisovatele-o-knihach/nebojte-se-dardy>

⁸⁷ MAREŠOVÁ, Milena M. Darda Ireny Douskové. *Český rozhlas-Vltava*, 2012. On-line: <https://vltava.rozhlas.cz/darda-ireny-douskove-recenze-5075640>

Poslední on-line recenze je od Marka Lolloka. Podle něj je Součková pětačtyřicetiletá herečka, vdaná, matka dvou dětí. Absurdní normalizační léta jsou pryč, naivitu a neřízenost dětství vystřídala racionalita a skepse středního věku. A také krize. Hrdince je podobné, že se i zhoubné chorobě brání svým sebevražedným černým humorem. Lollok v kritice popisuje i jejího manžela Jindřicha Dardu, podle něj je to stále vyplouvající problém. Zdůrazňuje, že se jeho perspektiva vyjeví pouze jedinkrát v úvodu, pak už je viděn pouze zvenčí očima Heleny. Je to muž ztělesňující leccos zlého. Těžko pro něho najít sympatie, pravda však je, že vše, co je na něm špatné, se dozvídáme výhradně od Heleny nebo od dětí, jež jsou proti němu štvané.⁸⁸

Je zajímavé, že pozitivní recenze na třetí díl knihy přicházely spíše od žen. Jako by se něžné pohlaví s postavou Heleny Součkové ztotožňovalo, možná ji trochu litovalo? Zdálo se mi, že pro muže bylo téma knihy až moc ženské, taková „červená knihovna“. Také je zajímavé, že se zde oproti předchozím dílům vyskytují mnohem více on-line recenze, které jsou dostupné pouze na internetu. Je patrné, že internet se postupem času dostal i do literární sféry.

3.3 Autorský styl

3.3.1 Jazyk a humoristické pojetí knihy

Právě jazyk a humor je pro prozaickou tvorbu Ireny Douskové tak typický. Humoristicky laděné jsou všechny tři knihy. Ovšem humor se u každé z knih trochu liší. Pro první díl *Hrdého Budžese* je typické vtipné vyprávění žákyně druhé třídy. Naopak v *Dardě* je vtipná ironie života ženy středního věku. U Douskové nemůžeme čekat spisovný jazyk, jedná se spíše o obecnou češtinu. V následující kapitole se podívám na to, jak hodnotí či komentují jazykovou stránku a humoristické pojetí knihy literární kritikové.

Josef Chuchma ve své recenzi s názvem *Douskové se druhý pokus docela povedl*, která je kritikou na *Hrdého Budžese*, říká, že s knihou autorka sice nepřispěla

⁸⁸ LOLLOK, Marek. Darda. *iLiteratura.cz*, 2011. On-line: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29137/douskova-irena-darda>

do zlatého fondu české humoristické literatury, ale na druhou stranu je uvolněným příjemným a občas i vtípným počtením.⁸⁹

Podobně jako Chuchma vidí *Hrdého Budžese* i Milan Jungmann. Ve své kritice uvádí, že Budžes není žádnou velkou dírou do světa české prózy, ale je příslibem, má svěžest a na mnoho místech inteligentní vtípnost. Podle Jungmanna se Dousková učila jazykovému projevu z románu Karla Poláčka *Bylo nás pět*. Nakonec shrnul, že v knize vznikají humorné scény, které jsou vystavěné na jazykové komice doslovného vnímání metaforických výrazů dospělých.⁹⁰

Milan Exner se ve svém *Pokusu o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové* zmínil o jazykové stránce následovně. „...vidí-li hrdinka tuto pochmurnou dobu nevinnými očima dítěte a hovoří o ní jazykem plným milých nonsensů, z nichž o hrdém Budžesovi je něco jako centrální symbol doby, znamená to ironizující autorský styl, který mění představy o hrdinství na chyby v artikulaci.“ Exner vidí v próze hlubší rovinu textu, rovinu latentní, skrytou. Ta se podle něj ukrývá v Helenčiných snech, představách a některých činech, jedná se hlavně o brutální záležitosti.⁹¹

Anna Dušková takové nadšení z jazykové a humoristické stránky knihy ve své kritice nesdílí. Píše, že mezi jazykem dětí a dospělých panuje trvalé napětí, zde je zdrojem mnoha komických situací, kdy se dítě snaží rozluštit významy slov, která mu nejsou určena. Dušková dále naznačuje, že Dousková vlastně humoristickou literaturu psát neumí: „Konfrontace řeči dětí s řečí dospělých je spolehlivým stavebním kamenem humoristické literatury, jen se to musí umět, tak jak to uměl v *Bylo nás pět* Karel Poláček, v próze *Ze života lepší společnosti* Josef Škvorecký nebo v *Machovi a Šebestové* Miloš Macourek.“⁹² Podle ní se Dousková od začátku do konce o humor poctivě snaží, s úspěchy ovšem promlčenlivými. Dousková dbá na omezenou slovní zásobu a nízký stupeň obraznosti vyjadřování své vypravěčky, ale

⁸⁹ CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. s. 23.

⁹⁰ JUNGSMANN, Milan. NEON stále bez tváře. *Týden*, 1999. roč. 6, č. 8, s. 59.

⁹¹ EXNER, Milan. Hrdý Budžes: Pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 18, s. 8.

⁹² DUŠKOVÁ, Anna. A Hrdý Budžes vytrval. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 4, s. 7.

občas jí to ujede. Nakonec Anna Dušková uznala, že se v knize naleznou i světlé stránky, které svědčí o autorčině jazykovém citu a smyslu pro jemný, cudný humor.⁹³

Opačný názor na toto téma má Jiří Brabec. Podle něj dětská perspektiva vtiskuje příběhu humorný, komický ráz. Děje se tak situačním humorem, s absencí jazykových her, tak příznačných právě pro Karla Poláčka.⁹⁴

Názory na jazykovou a humoristickou stránku knihy se poměrně lišily. Kritici tvrdili, že kniha díru do světa české prózy neudělá, ale každopádně je nutné podotknout, že je známá i v dnešní době, bezmála dvacet let po svém vydání. Takže i když byla podceňována, rozhodně do zapomnění neupadla. Na druhou stranu je otázkou, zda by tomu tak bylo i bez divadelního představení, které, ruku na srdce, celou knihu proslavilo nejvíce. Každopádně až na výjimky je zde humor vyzdvihován jako svěží a inteligentní.

U druhého dílu *Oněgin byl Rusák* již autorka knihy nemohla těžit z nevinnosti a naivity osmileté žákyně základní školy. Těží zde z „blbosti“ teenagerky Heleny a její nenávisti ke komunistickému režimu.

Kritika Ondřeje Horáka fascinuje, s jakou lehkostí se dá textem prózy Ireny Douskové procházet a zároveň jakou námahu je nutno vynaložit, aby se vnímání textu nezastavilo. Dílo po čtenáři nic nepožaduje a taktéž mu nic nepřináší. Oproti *Hrdému Budžesovi*, který se těšil z dětské perspektivy, o kterou nová kniha přišla, se dílo stává značně upovídaně mudrujícím, což ale Horák přijímá jako autentickou ilustraci slovního vyjadřování mladé teenagerky.⁹⁵

Pavel Mandys se k tomuto tématu vyjadřuje pouze skromně. Příběh je podle něj neobyčejně čtivě napsán suverénní hovorovou češtinou. Mandys vyzdvihuje, s jakou pečlivostí a lehkostí je tu minulost vylíčena. Ale zároveň zamrzí, že se Dousková spokojila jen se zábavným a poctivým líčením kulis, aniž před nimi odehrála také nějaké drama.⁹⁶

Petr Nový ve své krátké recenzi na *Oněgina* zmiňuje, že: „Dousková to všechno líčí čtenářsky velice vstřícným způsobem. Styl drží přesně od první do

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ BRABEC, Jiří. Druhý původní novinka je zcela z jiného těsta. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

⁹⁵ HORÁK, Ondřej. Další nemilé věci Helenky Součkové. *Lidové noviny*, 2006. roč. 19, č. 86. s. 18.

⁹⁶ MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č. 15, š. 84.

poslední věty, což umí dnes málokdo, při vši úctě je to jen kultivovaný záznam tehdejší reality vědomě rezignující na jakoukoliv analýzu.⁹⁷

Andrea Vítová považuje za nejsilnější stránku Ireny Douskové schopnost ztvárnit každodenní život v socialistickém Československu s ironickým humorem a nadhledem, což ovšem nevylučuje výsledné tragikomické vyznění vyprávění.⁹⁸

V kritice Pavla Kotrly se dočteme, že próza *Oněgin byl Rusák* je podle něj napsaná svěžím vypravěčským stylem, který dokazuje, že Dousková opravdu umí. Kniha dále dokazuje, že Irena Dousková je jednou z mála českých prozaiček, které dokáží pracovat s humorem.⁹⁹

Lenka Sedláková vyzdvihuje, že se Dousková jako humoristická spisovatelka nesnaží být za každou cenu vtipná. Dále poukazuje, že autorka velice šikovně rozvíjí základní osobnostní rysy svých postav.¹⁰⁰

U kritik na druhý díl mě překvapilo, že recenzenti nevěnují jazykové a humoristické stránce takovou pozornost. V některých kritikách se o jazyku a humoru nezmiňují vůbec, ve většině pak pouze pár slovy. To mě u recenzí na knihu humoristické autorky poměrně zklamalo, podle mého názoru je zrovna jazyková a humoristická stránka této knihy jedním ze základních stavebních materiálů tohoto žánru.

U posledního dílu trilogie se mně samotné zdálo, že při porovnání s *Budžesem* a *Oněginem* trochu už humor postrádá. Proto mě samotnou zajímá, jak se recenzenti s tímto tématem u *Dardy* vyrovnali nebo zda se s tématem humoru ve svých kritikách vůbec zabývali.

Pavel Mandys ve své kritice napsal, že Douskové próza by mohla doplnit u nás dost hubený seznam děl v žánru fraška.¹⁰¹ Jenže na to je dílo příliš ublížené, tempo vleklé a zápletka řídká. Mandys říká, že kniha je místy vtipná tak, že se čtenář

⁹⁷ NOVÝ, Petr. Oněgin v dívčí šatně. *Reflex*, 2006. roč. 17, č. 24, s. 59.

⁹⁸ VÍTOVÁ, Andrea. Rukojmí vlastních ústupků. *Literární noviny*, 2006. roč. 17, č. 20, s. 10.

⁹⁹ KOTRLA, Pavel. Irena Dousková podruhé ve stejné řece. On-line, 2006. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/irena-douskova-podruhe-ve-stejne-rece-7878312>

¹⁰⁰ SEDLÁKOVÁ, Lenka. Irena Dousková: Oněgin byl Rusák. On-line, 2006. Dostupné z: <http://douskova.cz/recenze/onegin-byl-rusak/>

¹⁰¹ Poznámka autora – fraška je žánr komedie, který pracuje s nadsázkou a drsnějším humorem.

neubrání smíchu, místy působivě skličující. Bohužel ale vždy jen místy, dohromady z toho nic kloudného nevylézá.¹⁰²

Naopak Klára Kubíčková, která již v názvu kritiky *Dardu* vychvaluje, říká, že Douskové román by mohl být ubrečený román o nešťastné lásce a zpackaném životě. Jenomže není. A to také z důvodu, že autorka je opět sarkasticky vtipná nejenom vůči ostatním, ale hlavně vůči sobě. Sestřeluje na potkání, ale ani trochu zle, spíš z pudu sebezáchovy.¹⁰³

Pavel Janoušek názvem recenze *Humor jako maska?* naznačuje, že by se tímto tématem měl zabývat více. Janoušek to shrnul následovně: „... z literárního hlediska je jasné, že tam, kde se někdejší malá Helenka vznášela na křídlech naivity, situační a jazykové komiky, tam se současná dospělá Helena brodí po kolena v aktuálních sporech, mýtech a předpojatostech, ztrácí tak schopnost nahlédnout pitomost naší dnešní kultury a sociální situace se stejnou groteskní a osvobozující nadsázkou jako její dvě předchozí podoby.“¹⁰⁴ Kritiku uzavírá poměrně drsnými slovy, že přes veškerou snahu autorky se jí nepodařilo získat dostatečný nadhled ani nad vlastním životem. Máme před sebou literární text, jenž se od samého začátku neustále snažil být něčím jiným, než je a než by mohl být.¹⁰⁵

Recenze s názvem *Na shledanou v lepších časech* od Aleny Fialové se s *Dardou* také příliš nemazlí. Za nejsilnější místa považuje ty úseky, v nichž vítězí nadhled, humor, často v kombinaci se záležitostmi obvykle neradostnými až tragickými – výsledný pocit z celku je podle Fialové spíše rozpačitý. Dále píše, že z prózy přímo číší, že přes všechnu snahu o svébytné umělecké dílo se text stal spíše prostředkem k uvolnění emocí, k psychologickému vypsání motivovanému touhou doložit svá trápení a ospravedlnit se před sebou i okolním světem. Podle recenzentky problém nastává, když pocit křivdy a ublížení připomíná jakési vyřizování účtů.¹⁰⁶

Milena M. Marešová popisuje knihu jako nepochybně čtivou, bystrou i vtipnou, ale také poněkud zahleděnou do sebe. Jako by někdejší naivní komentáře

¹⁰² MANDYS, Pavel. Darda, která nemá sílu. *Hospodářské noviny*, 2011. roč. 55, č. 229. s. 12.

¹⁰³ KUBÍČKOVÁ, Klára. Dousková napsala skvělý a drsný recept na přežití. *Mladá fronta Dnes*, 2011. roč. 22, č. 256, s. 9.

¹⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Humor jako maska?* *Host*, 2012. roč. 28, č. 2, s. 66–67.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 67.

¹⁰⁶ FIALOVÁ, Alena. *Na shledanou v lepších časech*. *Tvar*, 2012. roč. 23, č. 8, s. 23.

malé Helenky v *Hrdém Budžesovi* a pozdější ironické připomínky dospívající gymnazistky v *Oněgin byl Rusák* byly v této knize opomenuty. Na konec recenze uvádí, že pokud je *Darda* závěrečným dílem po *Budžesovi* a *Oněginovi*, vybízí to k srovnání. „Skutečně je nejšťastnější věk dětství, ať prožité v jakémkoliv systému? Opravdu nejhodnotnější a nejlákavější věci potkáme kolem dvacítky? A skutečně je zvyšující se střední věk taková darda?“¹⁰⁷

Marek Lollok popisuje, že v typicky tragikomickém a jazykově nápaditém podání Ireny Douskové se vypravěčka musí potýkat se situacemi vcelku běžnými, ale i méně obvyklými. Ovšem jako blesk z čistého nebe se v odlehčeném a ironicky laděném příběhu objevuje zpráva o rakovině hlavní hrdinky. Série drobných kolizí tak kulminuje tématem příliš vážným pro humoristickou literaturu, v níž Dousková jednou nohou stojí. Ovšem hlavní hrdinka se i zhoubné chorobě brání svým sebevražedným černým humorem. Marek Lollok na konci kritiky uvedl, že *Dardu* považuje spíše za publicistiku než beletrii.¹⁰⁸

Nakonec musím uznat, že ani u posledního dílu se kritici nepřestali humoristické stránce knihy věnovat a sem tam ji zmiňují. Ovšem nadšení z prvních dvou dílů jako by u *Dardy* nějak vymizelo. Ve většině případů, až na pár výjimek, jsou recenze spíš negativního rázu.

3.3.2 Prostředí

V recenzích na tuto trilogii nebylo prostředí, ve kterém se prózy odehrávají, pro kritiky patrně nějak atraktivní. Ve svých kritikách se tematikou prostředí zabývají minimálně.

Jiří Peňás ve své recenzi zmiňuje, že ve smyšleném městě Ničín, ve kterém se děj *Hrdého Budžese* odehrává, se snadno pozná, že se jedná o město Příbram, ve kterém sama autorka žila. Dále vyzdvihuje výstižnou evokaci dusné a ustrašené atmosféry maloměsta začínající normalizace.¹⁰⁹

¹⁰⁷ MAREŠOVÁ, Milena M. *Darda* Ireny Douskové. *Český rozhlas-Vltava*, 2012. On-line: <https://vltava.rozhlas.cz/darda-ireny-douskove-recenze-5075640>

¹⁰⁸ LOLLOK, Marek. *Darda*. *iLiteratura.cz*, 2011. On-line: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29137/douskova-irena-darda>

¹⁰⁹ PEŇÁS, Jiří. Bez společného jmenovatele. *Respekt*, 1998. roč. 9, č. 49, s. 18

Kdo se o tématu prostředí v próze *Hrdý Budžes* trošku více rozepsal, byl Milan Exner. Město Ničín a vesnici Zákopy popisuje jako místní jména se symbolickou hodnotou. Zákopy jsou bydlištěm babičky a místem každoročních oslav Vánoc. Při asociaci jména Zákopy by nás měli napadat věci jako zákop a zákopová válka, hrob. Místní jméno Ničín má podle Exnera dva aspekty: první vede ke slovu ničít, což podle něj souvisí s tím, že v srdci oběžní dívky bylo mnohé zničeno. Druhý aspekt vede k adjektivu ničí. Helenka za sebou zanechá své rodné město s tak lehkým srdcem, jak to dokáže jenom dítě. Změnu bydliště Milan Exner chápe tak, že symbolická matka Praha je připravena nahradit skutečnou matku Kateřinu.¹¹⁰

Erik Gilk se o tématu prostředí knihy *Oněgin byl Rusák* zmiňuje následovně: „Namísto začínající normalizace v provinčním Ničíně se ocitáme v Praze...atmosféru hlavního města socialistické republiky mnohem příhodněji vyjadřuje Helenčin ambivalentní vztah k Praze, v němž už není ani náznak jejího venkovského původu.“¹¹¹

Jak jsem již zmiňovala, prostředí není v recenzích nějak významně popsáno. Pouze pár výjimek najdeme u *Hrdého Budžese* a *Oněgin byl Rusák*. Recenzenti se raději zaměřili na jiná, pro ně podstatnější témata.

3.3.3 Čas a kompozice

S tématem času ale i kompozice je to podobné jako s tématem prostředí z předchozí kapitoly. Proto jsem se rozhodla tato dvě témata sloučit do jednoho. Kritici se v recenzích zmiňují pouze nárazově, ne nějak významným způsobem.

Josef Chuchma se ve své kritice zmiňuje o faktu, že Dousková má v *Hrdém Budžesovi* trošku problém s letopočty a událostmi, hlavně v jakém roce se staly. Že Veletržní palác v Praze nevyhořel v roce 1972, jak v knize uvádí, ale až v roce 1974, jí evidentně netrápí. A podobně je to s úmrtím Františka Hrubína.¹¹²

Chuchma ve své recenzi knihy *Oněgin byl Rusák* píše, že děj plyne bez dramatických vzruchů, jedna kapitola je přilepena na druhou, až postupně dojde

¹¹⁰ EXNER, Milan. *Hrdý Budžes: pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové*. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 18, s. 8.

¹¹¹ GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

¹¹² CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. roč. 9, č. 278, s. 23.

k maturitě a přirozenému rozklížení středoškolských vztahů. V samém konci románu začne Dousková v rozporu s pozvolností předchozích více než dvou stovek stran jednotlivé osudy urychleně uzavírat, odškrťává jednu postavu za druhou.¹¹³

Pavla Mandyse nepřekvapuje, že Dousková zvolila epizodickou formu, život maturantky podle něj prý žádnou zápletku nemá. Ovšem díky tomu chybí ústřední příběh. Podle Pavla Mandyse takto hrozí, že se z knihy stane událost nanejvýš sezónního charakteru.¹¹⁴

Erik Gilk uvádí, že ač by se mohl *Oněgin* jevit jako paralela *Hrdého Budžese*. Vypravěčka je tak o deset let starší, příběh je epicky sevřenější, zachycuje její poslední školní rok, zatímco v *Budžesovi* zasahoval děj zhruba rok a půl.¹¹⁵

Podobně jako Pavel Mandys to cítí i Jan Jandourek. „Děj knihy plyne poměrně klidně, od jednoho studentského a rodinného průšvihů ke druhému, není tu začátek, střed a konec, spíše sled epizod. Na konci knihy autorka zrychlí a vyřeší osudy všech postav náhle.“¹¹⁶

Jak je vidět, recenzenti se časem ani u jedné z kritik nezabývají. U *Dardy* ve finále není žádná část, která by u tohoto tématu stála za zmínku.

¹¹³ CHUCHMA, Josef. Návrat? Hrdý Budžes se nekoná. *Mladá fronta Dnes*, 2006. roč. 17, č. 90, s. 1.

¹¹⁴ MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č. 15, s. 84.

¹¹⁵ GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

¹¹⁶ JANDOUREK, Jan. Oněgin byl Rusák, komunisti byli.... *Aktualne.cz*, 2006.

Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/onegin-byl-rusak-komunisti-byli/r~i:article:162231/>.

3.4 Žánr

Tvorba Ireny Douskové je poměrně různorodá, a to od poezie k próze, od povídek k románům. Erik Gilk ve své kritice na prózu *Oněgin byl Rusák* uvádí: „Autorka ve svých předchozích knihách svedla věc téměř nevídanou, když napsala pokaždé zcela jinou knihu zcela jiným způsobem.“¹¹⁷

Erik Gilk dále uvádí, že text *Oněgina* má mnohem blíže k souvislým zápisům stylizovaného deníku než *Hrdý Budžes*, jehož příběh byl tvořen formou epizodických výseků fikčního času.¹¹⁸

Alena Fialová ve své kritice *Dardy* píše, že autorka měla zvolit takový žár, který by zdůraznil, že nejde o očekávaný závěrečný díl trilogie. Mělo jít pouze o jakýsi deník, prostřednictvím kterého se Irena Dousková pokouší vyrovnat s osudem. Nebo ještě lépe, kdyby se rozhodla napsané vůbec nepublikovat, počkat, až od tématu získá větší odstup a nadhled, mohl vzniknout opravdový, autentický a věrohodný román, který by trilogii zakončil tak, jak by si zasloužila.¹¹⁹

Marek Lollok na závěr své recenze uvádí, že *Dardu* považuje spíše za publicistiku než beletrii, docela podobnou posledním produkcím vieweghovským.¹²⁰

Pavel Mandys píše, že by *Darda* mohla doplnit seznam děl žánru fraška. „Dobrá fraška si také utahuje ze všech bez ohledu na vyznání. Jenže na to jsou introspekce příliš ubohé, tempo vleklé a zápletka řídká. Takto jde spíš o výpověď ženy ve středním věku o jejím nepěkném osudu.“¹²¹

Podobně jako Marek Lollok vidí *Dardu* Josef Chuchma. Podle něj se jedná o rozměr víceméně publicistický, všechno dění je až příliš aktuální, moc živé, je to příběh z těchto dnů a hlavně pro tyto dny.¹²²

Je zajímavé, jak se u posledního dílu často zmiňuje publicistický styl. Recenzenti se v tomto poměrně často shodují, že *Darda* je víc než beletrie spíše publicistika.

¹¹⁷ GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč. 17, č. 13, s. 23.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ FIALOVÁ, Alena. Na shledanou v lepších časech. *Tvar*, 2012. roč. 23, č. 8, s. 23.

¹²⁰ LOLLOK, Marek. *Darda*. *iLiteratura.cz*, 2011. On-line: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29137/douskova-irena-darda>

¹²¹ MANDYS, Pavel. *Darda*, která nemá sílu. *Hospodářské noviny*, 2011. roč. 55, č. 229, s. 12.

¹²² CHUCHMA, Josef. Třikrát a dost. *Respekt*, 2011. roč. 22, č. 48, s. 63.

3.5 Je Dousková opravdu Viewegh v sukni? Aneb srovnávání próz Ireny Douskové s jinými autory

Překvapilo mě, že v recenzích bylo poměrně častým jevem porovnávání či přirovnávání prózy Ireny Douskové ke knihám jiných českých autorů. Proto jsem se rozhodla rozepsat se o tomto tématu v této kapitole.

Již v první kritice, kterou jsem na *Hrdého Budžese* četla od Josefa Chuchmy, se zmiňuje jméno Michala Viewegha. Ten sice odmítá argumentovat, že by Dousková napsala pouze další *Báječná léta pod psa*, poněvadž evokování dějin skrze dětskou optiku existuje v literatuře a umění už dávno. Zmínku o Michalu Vieweghovi zdůvodňuje Chuchma jen proto, že svěžest *Hrdého Budžese* připomíná neopotřebovanost jeho dřívějšího psaní.¹²³

Jiří Peňás ve své kritice na knihy tří přibližně stejně starých autorek zmiňuje, že jakmile začne lehce obézní Helenka Součková vyprávět, čtenář si vzpomene na dětská léta s Mikolášovými patáliemi, na mládí s deníky Adriana Mollea a hlavně na Poláčkova žáka Bajzu, na ty do dětských úst svěřené události a názory, komentované prostřednictvím dětského pohledu.¹²⁴

Milan Jungmann říká, že Dousková se v *Hrdém Budžesovi* učila jazykovému projevu od Karla Poláčka a jeho knihy *Bylo nás pět*, dodává, že jeho přirovnání se snad nemohla ani vyhnout. Jungmann dodává, že autorka ve svém vypravování projevuje dostatek holčičí originality. Nakonec zmiňuje i Vieweghův román *Báječná léta pod psa*, kterému je tematicky nejbliž, ale uznává Douskové práci s jiným materiálem.¹²⁵

Anna Dušková srovnává, jak se Irena Dousková popasovala, podle Douškové spíš nepopasovala s konfrontací řeči dětí s řeči dospělých v *Hrdém Budžesovi*. Říká, že se jedná o spolehlivý stavební kámen humoristické literatury, pokud s ním autor umí pracovat, jako to uměl Karel Poláček v *Bylo nás pět*, Josef Škvorecký v románu

¹²³ CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998.roč.9, č. 278, s.23.

¹²⁴ PEŇÁS, Jiří. Bez společného jmenovatele. *Respekt*, 1998. roč. 9, č. 49, s. 18.

¹²⁵ JUNGMAN, Milan. NEON stále bez záře. *Týden*, 1999. roč. 6, č. 8, s. 59.

Ze života lepší společnosti anebo v *Machovi a Šebestové* Miloš Macourek. Dousková se o tuto konfrontaci a humor podle ní pouze jen celou dobu poctivě snaží.¹²⁶

Srovnáním s Karlem Poláčkem se nevyhnul ani Jiří Brabec. Ten píše, že není možné, aby si čtenář již na prvních řádcích nevzpomněl na jeho *Bylo nás pět*. Ovšem pokračuje a uvádí, že příbuzný je pouze dětský vypravěč. Děj se pyšní situačním humorem, ovšem s absencí jazykových her, které jsou příznačné právě pro tvorbu Karla Poláčka.¹²⁷

Jak je vidět již od prvních recenzí, setkáváme se s porovnáváním a přirovnáváním k dílům českých spisovatelů. Nejčastěji se zde vyskytovala jména jako Michal Viewegh a jeho *Báječná léta pod psa* a Karel Poláček s románem *Bylo nás pět*. Na druhou stranu je zde srovnávání hlavně s knihou od Michala Viewegha pochopitelné. Děj se odehrává ve stejném období a hlavním hrdinou je dětská postava. Ovšem jazykově mi knihy podobné nepřijdou, Dousková knihu pojala jako humoristické dílo, což mi u Viewegha úplně nepřijde. Naopak podobu s knihou Karla Poláčka spatřuji hlavně v jazykové stránce, téma i období jsou dle mého názoru trošku někde jinde. A hlavně v obou případech jsou hlavními hrdiny chlapci, Dousková použila tlustou Helenku Součkovou.

U Josefa Chuchmy s jeho recenzí na druhý díl *Oněgin byl Rusák* opět nacházíme jméno Michala Viewegha. Recenzent uvádí, že kniha rozhodně nedosahuje takových kvalit jako *Báječná léta pod psa* právě od Viewegha. Tvrzení odůvodňuje následovně: „Zatímco příběh Vieweghova Kvida a jeho rodiny se četl jedním dechem, Douskové story nestory, jak již řečeno, značně vážne.“¹²⁸ Chuchma dále uvádí, že při čtení Oněgina si člověk vzpomene na knihu *Díky za každé nové ráno* Haliny Pawlowské nebo *Džínový svět* Radka Johna.¹²⁹

Podoby s dílem Michala Viewegha si všiml i Pavel Mandys. Uvádí, že normalizační léta lidí z šedé zóny tu byla zachycena již nanejvýš vděčně Michalem Vieweghem a Janem Hřebejkem. Román Douskové se jim podle něj podobá

¹²⁶ DUŠKOVÁ, Anna. A Hrdý Budžes vytrval. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 4, s. 7.

¹²⁷ BRABEC, Jiří. Druhá původní novinka je zcela z jiného těsta. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7.

¹²⁸ CHUCHMA, Josef. Návrat? Nový Budžes se nekoná. *Mladá fronta Dnes*, 2006. roč. 17, č. 90, s. 1.

¹²⁹ Tamtéž.

v dobrém i zlém. *Oněgina* přirovnává k Hřebejkovým *Peliškům* a *Pupendu*, ovšem podoba s literární předlohou Petra Šabacha již taková není.¹³⁰

Porovnávání *Oněgina* s *Báječnými léty pod psa* se nevyhnul ve své kritice ani Jan Jandourek. Píše, že vlastně nejde o nic nového, přelom v této oblasti znamenal právě *Báječná léta pod psa* Michala Viewegha. Dále uvádí, že literární kritiky nepotěšilo, že to všechno už četli jinde. Problémy s režimem mladých hudebníků a básníků už máme ve Škvoreckého *Prima sezóně*. Rozklad rodiny pod vlivem komunistické normalizace právě v již zmíněných *Létech pod psa*.¹³¹

Jméno Michala Viewegha můžeme najít i v recenzi Lenky Sedlákové. Ta uvádí, že prózy Ireny Douskové mají blízko k textům Petra Šabacha, čímž si protiřečí s kritikou Pavla Mandyse, ten psal, že podoba je spíše s filmovým zpracováním Jana Hřebejka než s literární předlohou Šabacha. A také uvádí podobu s *Báječnými léty* Viewegha, nacházíme v nich stejnou tragikomickou podobu normalizace, jen s tím rozdílem, že nepojímají svět z takové šíře, neopouštějí půdu rodinnou a akademickou drcenou zvenčí morálním kodexem budovatele komunismu.¹³²

I po skoro deseti letech recenzenti velmi často přirovnávají i druhý díl trilogie ke knize *Báječná léta pod psa* od Michala Viewegha. Srovnání s Karlem Poláčkem a jeho románem *Bylo nás pět* se již nevyskytuje, ale pro změnu ho vystřídal Petr Šabach s literární předlohou k filmům Jana Hřebejka.

Kladla jsem si otázku, zda i u třetího dílu se setkám s nějakým porovnáváním. Jedná se přece jen o knihu ze současnosti a bez dětského hlavního hrdiny.

Pavel Janoušek v recenzi na *Dardu* provádí opět srovnání s tvorbou Michala Viewegha, nyní ale již ne s *Báječnými léty pod psa*, ale s jeho politickými prózami. Podle Janouška mají mnoho společného. Oba jsou přesvědčeni, že současná polistopadová společnost se ubírala špatným směrem a je to s ní čím dál horší. Shodují se v odporu proti Paroubkovi, odsuzují pseudointelektuály a feminismus. Na druhou stranu se rozcházejí v názoru, kdo je viníkem celé této situace. Podle

¹³⁰ MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č. 15, s. 84.

¹³¹ JANDOUREK, Jan. Oněgin byl Rusák, komunisti byli... *Aktualne.cz*, 2006.

Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/onegin-byl-rusak-komunisti-byli/r~i:article:162231/>

¹³² SEDLÁKOVÁ, Lenka. Irena Dousková: Oněgin byl Rusák. On-line, 2006. Dostupné z: <http://douskova.cz/recenze/onegin-byl-rusak/>

Viewegha je zdrojem všeho zla Václav Havel, ovšem Irena Dousková patří zjevně mezi jeho obdivovatele.¹³³

Milena Marešová označila *Dardu* jako knihu, která nepotěší ani neurazí. „Je to mainstream, možná jeho lepší konec, nebo okraj, ukázka toho, že vieweghovsky lze psát i inteligentně...“¹³⁴

I u třetího dílu se recenzenti nezbavili porovnávání s Michalem Vieweghem, i když už ne v takové míře jako u předchozích dvou dílů. Je vidět, že se patrně nejedná o náhodu, množství kritik, ve kterých se jméno Viewegha vyskytuje, není zanedbatelné. Je patrné, že si Irena Dousková přezdívku Viewegh v sukni nevysloužila náhodou.

3.5 Pokusy o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové od Milana Exnera

V časovém rozmezí od října 2009 až do února 2009 vycházely v literárním čtrnáctideníku časopisu *Tvar* rozsáhlé intepretace na prózy Ireny Douskové. Jejich autorem je Milan Exner. V jednotlivých článcích odkrývá druhotný smysl textů Douskové, hlouběji se zabývá jednotlivými motivy daných próz a následně je psychologicky rozebírá. Nejedná se tedy primárně o hodnocení daných textů, i když kritika se v statích objevuje vždy až na druhém místě.

Hlavním tématem Exnerových intepretací jsou zejména sny a snovost literárních hrdinů. Studií vyšlo v *Tvaru* celkem šest a byly založeny na následujících prózách: *Hrdý Budžes*, *Oněgin byl Rusák*, *Někdo s nožem* a *Goldstein píše dceři* a potom na dvou povídkových souborech *Doktor Kott přemítá* a *Čím se liší tato noc*. V nich se kritik zabývá hlavně základní dějovou strukturou a charakteristikou postav.

Vzhledem k tomu, že se Milan Exner zabývá dvěma prvními díly trilogie, rozhodla jsem se, že je zde podrobněji popíšu.

3.5.1 Pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové

¹³³ JANOUŠEK, Pavel. *Humor jako maska?* Host, 2012. roč. 28, č. 2, s. 66–67.

¹³⁴ MAREŠOVÁ, Milena M. *Darda Ireny Douskové*. *Český rozhlas-Vltava*, 2012. On-line: <https://vltava.rozhlas.cz/darda-ireny-douskove-recenze-50756>

První z šesti článků se zabývá právě *Hrdým Budžesem*. Exner popisuje, jaké složité vztahy v rodině panují, pomalu každý z rodiny má jiné příjmení, matka hlavní hrdinky je podrážděná, nepříjemná, pro dceru nemá pochopení. Otec emigroval, matka žije s nevlastním otcem, s kterým má dítě, babička si tajně dopisuje s Heleny biologickým otcem a kuje pikle na Helenčinu matku Kateřinu. Právě mezilidské a rodinné vztahy jsou podle Exnera latentně ukryty v Heleniných snech, představách a některých brutálních činech. „Sny předurčují další projevy literární postavy, jakými jsou její bdělé fantazie nebo vnější projevy. Významově centrální jsou tři sny o zvířatech: první sen o vlčích, sen o slonech a druhý sen o vlčích, které jsou symbolickým výrazem mezilidských vztahů. Další dva jsou typické resty z předchozího dne.“¹³⁵ První Helenčin brutální čin je verbální (straší bratříčka peklem), druhé dva jsou fyzické, zadupávání mravenců a rozbíjení hlemýžďů.

V prvním snu o vlčích se Helence zdá, že si hraje úplně sama uprostřed dvora mezi osmi bytovkami, v jedné z nich bydlí. Najednou se otevřely všechny dveře a vyběhli z nich vlci směrem k Helence. Bylo jich tolik a běželi tak rychle, že ani nikam neutíkala, jen čekala, až ji sežerou. A už ji málem sežrali, kdyby ji Kačenka nevzbudila. Druhý sen o vlčích, kterému předchází Kačenkiny opilosti, je úplně stejný, ovšem na konci ji nikdo včas nevzbudil, takže Helenu vlci sežrali. Druhý sen postrádá projevy strachu, což Exner hodnotí jako přijetí matky včetně jejích chyb. Sen podle něj značí smíření a ambivalentní vztah k matce.

Exner interpretuje sny dvojím způsobem, induktivně a deduktivně. Induktivní metoda vychází z textu, deduktivní ze symbolů. Induktivní metoda říká, že děvče je ohrožováno přímo v místě bydliště. Dvůr jako uzavřené místo znamená, že ze situace nelze uniknout. Vlci vybíhající ze všech koutů poukazují na ohrožení širším sociálním okolím. Autor se opírá o zkušenost Anny Freudové z psychoanalýzy dětí, ta nám říká, že „zvířata v dětských snech jsou nejčastěji odštěpeným obsahem rodičovských postav. Fobie tu vzniká přenesením ohrožujících aspektů rodičovské postavy na zvíře a jejím cílem je idealizace rodiče.“¹³⁶ Podle Exnera je po srovnání induktivní a deduktivní metody příčinou Helenčiny fobie právě její matka Kačenka.

¹³⁵ EXNER, Milan. *Hrdý Budžes: pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové*. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 18, s. 8.

¹³⁶ Tamtéž.

Sen o slonech je vložený mezi oba sny o vlčích. Heleně se zdá, že se splašilo stádo slonů, které běží na ni a jejího dědečka a všechno rozdupává. Rychle varuje dědečka, kterého hlavní slon pozná, protože dědeček byl jeho učitelem, a celé stádo zastaví. Takže je celá situace zachráněna a slon Rudla nakonec oba vozí po zoologické zahradě na svém hřbetě. Fakt, že dědeček spřátelí rozdušené slony a Helenu, je symbolem toho, že dědeček svedl obě rozhádané ženy (matku s babičkou) opět dohromady. Dědeček, který působil jako slaboch pod pantoflem, ukazuje důležitost mužů.¹³⁷

3.5.2 Druhý pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové

Kniha *Oněgin byl Rusák* obsahuje také tři sny stejně jako první díl. Podle Exnera není náhodou, že hlavní hrdinka miluje Dostojevského, u Dostojevského stejně jako u Douskové hrají totiž centrální sémantickou roli sny postav. Podle něj Irena Dousková zřejmě věří, že noční sen není jen koloritem, který dobarvuje náladu postavy a děj. Všechny tři sny z *Oněgina* potvrzují rámcovou spravedlnost interpretace Heleniných dětských snů a oba prodlužují tuto linii do doby puberty a adolescence. První sen o křečcích, který se nezdá přímo hrdince, nýbrž její kamarádce Julii, druhý o kreslených postavičkách komiksu *Čtyřlístek* a třetí sen je zobecněním a tečkou za předchozími pěti sny.¹³⁸

První sen se zdál Julii, zdálo se jí, že její křečci narostli do obludných rozměrů dospělého člověka a sedí u nich v obýváku a konverzují o tom, kolik mladých křečků si ponechají a kolik sežerou. Paní křečice si chce nechat aspoň jedno, ovšem křeček je proti, protože „přivádět do týhle posraný doby mladý je holej nesmysl“. Podle Exnera jde spíš o alegorii. „V každém případě jde o podobenství konformity rodičů, které je základem pocitu dětí, že své potomky ničí...“¹³⁹

Dle mého názoru tento sen poukazuje i na odpor ke komunistickému systému, rodiče raději budou bezdětní, než aby děti přivedli do doby, ve které samy žijí nedobrovolně.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ EXNER, Milan. *Oněgin byl Rusák: druhý pokus o intepretaci prózy Ireny Douskové*. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 19. s. 12.

¹³⁹ Tamtéž.

Druhý, poměrně dlouhý sen se již zdál Heleně. Vypráví o postavách z komiksu Čtyřlístek, které se objevily v ložnici rodičů se spoutaným zločincem. Donutily Helenu a jejího bratra Pepička, aby šli s nimi na nádraží. Tam připoutali zločince k vlaku a týrali ho. Celý sen končí útekem a následným pádem do louže. Podle Exnera se jedná o nejvíce zašifrovanou zprávu. K interpretaci použil Freudovu teorii symbolů. Komiksové postavy jsou podle něj ekvivalentem křečků z Juliina snu. Správnost tohoto odhadu potvrzují prosklené dveře mezi dětským pokojem a ložnicí. Pro Helenu jsou zdrojem trýzně, protože rodiče při sexu neberou na děti žádný ohled. Helena tedy byla svědkem klasické události, podle Freuda prascény, jejímž základem jsou akustické a siluetové vjemy rodičů, což mohou malé děti chápat jako násilnou scénu.¹⁴⁰

Sen o bloudění ve městě, které by Helena měla znát a údajně v něm bydlet. Nevíme, zda se jedná o Ničín, nebo Prahu, spíše ale Ničín. Město souvisí s bydlištěm a bydliště s rodiči, což je u Heleny hlavně matka. Sen je tedy o ztrátě domova a rodičů. Je to právě vlastní matka, která v předvečer maturity dceru vyžene z domova.¹⁴¹

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ EXNER, Milan. Oněgin byl Rusák: druhý pokus o interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19, č. 19. s. 12.

Závěr

Tvorba Ireny Douskové je poměrně různorodá. Já jsem se ve své bakalářské práci zaměřila na její trilogii *Hrdý Budžes*, *Oněgin byl Rusák* a *Darda*, která je nepochybně z její tvorby nejznámější. Na těchto třech knihách jsem se pokusila postihnout vývoj literární kritiky díla Ireny Douskové. Snažila jsem se zmapovat kritickou recepci autorčina díla napříč lety, kdy texty vycházely.

V první části práce jsem se snažila popsat a více přiblížit tvorbu Ireny Douskové. Spisovatelka do české literatury vstoupila na začátku devadesátých let minulého století, ovšem do paměti čtenářů a literárních kritiků se vryla až v roce 1998 s prózou *Hrdý Budžes*. K faktu, že se z knihy stal bestseller, jistě přispívá velmi populární stejnojmenné divadelní představení s Bárou Hrzánovou v hlavní roli. Literární kritici se shodují, že druhý díl *Budžese* byl zcela logickým krokem. Jméno Helenka Součková se vrylo do paměti jak čtenářů, tak i recenzentů. Proto se i druhý díl setkal s velkým zájmem a nadšením. Nakonec Dousková éru Heleny ukončila *Dardou*. Na recenzích je krásně vidět sestupná tendence pozitivních ohlasů. Od nadšení z prvního dílu až k názoru, že třetí díl měl raději zůstat uzamčený v šuplíku.

Trilogií Douskové se nejvíce zabýval Josef Chuchma (*Mladá fronta Dnes*, *Respekt*), Pavel Mandys (*Týden*, *Hospodářské noviny*), Milan Jungmann (*Týden*) nebo Pavel Janoušek, ať už pod svým jménem, nebo pod pseudonymem Alois Burda (*Host*, *Tvar*). Nesmím zapomenout na Milana Exnera, který do *Tvaru* napsal několik obsáhlých literárních rozborů próz Ireny Douskové, zabýval se i rozbořem *Hrdého Budžese* a *Oněgin byl Rusák*. Nejsilnější zastoupení kritické recepce prózy Douskové můžeme sledovat v literárním periodiku *Tvar*, *Host* nebo v *Literárních novinách* nebo ve velkých českých denících, jako jsou *Hospodářské noviny*, *Mladá fronta Dnes* nebo *Respekt*. Ovšem není výjimkou, že kritiky, hlavně ty novějšího data, nacházíme na internetových zdrojích (*iLiteratura.cz*, *Aktualne.cz*). Toto široké zastoupení svědčí o obecné známosti Ireny Douskové a jejího díla.

Všechna tři díla, kterými jsem se v práci zabývala, se těšila značnému kritickému ohlasu. Nejvíce reflektovaný byl druhý díl *Oněgin byl Rusák*.

Recenze se soustřeďovala zejména na témata, jaká Dousková volila, a velkému zájmu se těšily i literární postavy, zejména postava Helenky, která je zároveň i vypravěčkou knihy. Je zajímavé sledovat, jak u prvního dílu se téma

historických reálií v kritikách příliš nevyskytuje, naopak u druhého dílu se téma hodnotí mnohem víc. Postavy se analyzují u všech knih v podobném množství, hlavně pak u třetího dílu, kde je pozornost věnována hlavně problematice mezilidských vztahů.

Na *Hrdého Budžese* byly recenze ve většině případů pozitivní, kritici sice často konstatovali, že se nejedná o knihu, která by udělala díru do české literární scény, ale byla hodnocena převážně pozitivně. Jediná recenze, která dílo zhodnotila přímo negativně, byla od Anny Duškové v *Literárních novinách*.¹⁴² Zkritizovala hlavně jazykovou stránku knihy, Dousková podle ní humoristickou literaturu psát neumí, celou dobu se snaží být vtipná, ovšem bez úspěchu. Dále zpochybňuje slovní zásobu hlavní hrdinky, někdy je až příliš inteligentní, rozhodně více než osmileté dítě na základní škole, a někdy se naopak vyjadřuje jako silně retardovaná. S tímto názorem se ovšem ztotožňuje ve své recenzi i Jiří Peňás.

Jinak jsou jazyková stránka a humoristické pojetí knihy vyzdvihovány. Milan Jungmann, Jiří Brabec ale i Josef Chuchma připouští, že se jedná o příjemnou knihu s dobrou komikou. Co se historických reálií týká, kritiky na *Budžese* pro mě byly zklamáním. Jediný, kdo se opravdu tomuto tématu věnoval, byl Josef Chuchma v recenzi *Douskové se druhý pokus docela povedl*.¹⁴³ Jiní autoři kritik se o něm zmiňují pouze nárazově, nebo vůbec ne, což je podle mého názoru u retroprózy velký nedostatek.

U druhého dílu se autoři recenzí „poučili“, téma dobových reálií řeší mnohem častěji, než tomu bylo u dílu prvního. Recenzenti se shodují, že Dousková se nebojí napsat a připomenout – „jak to tenkrát bylo“. Shodují se, že se autorka s tématem vyrovnala dobře, polistopadová éra je zobrazena poměrně věrně, ale zároveň tak, aby její zachycení bavilo pamětníky i mladší generaci. Josef Chuchma naráží na to, že normalizace v *Oněginovi* se podepsala i na autorce, politicko-občanské soudy hlavní hrdinky totiž působí, jako by byla již poučena tím, jak celý režim dopadne. Historie v knize je tak neodbytná, že postavy proplouvají mezi dějinnými proudy.¹⁴⁴ Podobný názor má i Pavel Mandys, podle něj nejsou hlavním hrdinou postavy, ale dobové

¹⁴² DUŠKOVÁ, Anna. A Hrdý Budžes vytrval. *Literární noviny*, 1999. roč. 10. č. 4. s. 7.

¹⁴³ CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*. 1998. roč. 9, č. 278, s. 23.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 23.

události. Já považuji za velké plus fakt, že *Oněgin byl Rusák* vyvolal u kritiků potřebu okomentovat dobové realie, téměř každá kritika toto téma alespoň zmiňuje, takže podle mě došlo rozhodně k posunu k lepšímu.

Co se postav týče, autoři se ve většině případů shodli. Helena je nezávislá intelektuálka, která je ve svých znalostech opět trochu napřed.

U druhého dílu se kritika od jazykové a humoristické stránky spíše odklání a moc si jí nevšímá, a pokud tak činí, názory se poměrně liší. Ondřej Horák dílo shrnul tak, že kniha po čtenáři nic nechce, ale ani mu nic nepřináší. Člověk podle něj musí vynaložit značnou námahu, aby nepřestal text vnímat.¹⁴⁵

Jinak se autoři shodují, že Dousková umí pracovat s humorem, ale zároveň se nesnaží být vtipná za každou cenu, také oceňují svěží vypravěčský styl. Dále se objevuje názor, že autorka pouze líčila kulisy, ale drama v knize chybí. To může být důvod toho, že se kniha stane pouze sezónní záležitostí.

Obecně je oceňováno, jak Dousková umí vylíčit dobu, v které se děj odehrává, a jakou lehkostí a humorem ji umí připomenout, přestože by na ni všichni raději zapomněli.

V kritikách se často objevoval názor, že Douskové se povedlo vyhnout „syndromu druhého dílu“, nejedná se pouze o rozmělnění prvního dílu, ale autorka přichází s novým tématem.

U třetího dílu se dalo čekat, že to bude celé jinak. Autorka přece jen téma netěží z dob socialismu a už vůbec ne z naivního pohledu dětského nebo pubertálního vypravěče. *Darda* těží z nástrah dnešní doby, ze života ženy ve středním věku, které se bortí její svět před očima.

I co se týče názoru kritiků, je to s *Dardou* „jako na houpačce“. Pozitivní recenze na knihu přicházely hlavně od žen, ty tvrdí, že je *Darda* skvělý návod na přežití. Podle recenzentů si autorka prostřednictvím knihy vyřizuje vlastní účty, jedná se o jakýsi prostředek k uvolnění emocí, posloužila jako psychoterapeutické vypsání se ze svého trápení. Celkově se autoři shodují, že celkový pocit z knihy je spíše rozpačitý, kniha měla zůstat uzamčená v šuplíku a být vydaná až s odstupem času, až autorka od osobního tématu získá větší odstup a nadhled.

¹⁴⁵ HORÁK, Ondřej. Další nemilé věci Helenky Součkové. *Lidové noviny*, 2006. roč. 19. č. 86. s. 18.

Kritici připouští, že je dílo napsáno suverénním, čtivým jazykem, občas vtípným, místy působil skličujícím dojmem. Ovšem celek působí ublíženě, tempo je vleklé a zápletka řídká. Dohromady z toho nic pořádného nevzejde.

Celou trilogii provází srovnávání s tvorbou Michala Viewegha, ať už s jeho *Báječnými léty pod psa*, tak s pozdější politicky laděnou tvorbou.

Hodnocení děl má evidentní sestupnou tendenci. Zjednodušeně řečeno Irena Dousková napsala trilogii od nejlepšího po nejhorší podle názoru kritiků. Zdá se, jako by s větším odstupem času viděla realitu doby s větší pokorou a nadsázkou. Těžko říct, zda kdyby se *Hrdý Budžes* nedočkal veleúspěšného divadelního zpracování, jestli by se autorka pustila do napsání dalších děl, nebo minimálně toho posledního, protože sama v jednom z rozhovorů po vydání *Oněgina* uvádí, že se s Helenkou Součkovou nejspíš loučí. Těžko říct, zda nebyl poslední díl opravdu zbytečný a neměl zůstat uzamčený v šuplíku, posloužit pouze jako terapie ve složitém životním období.

Jednoznačně se dá konstatovat, že Helenka Součková zůstane v paměti čtenářů hlavně jako osmiletá tlustá žákyně Ničínské školy, která si myslela, že hrdý Budžes vytrval.

SUMMARY

The Bachelor's thesis deals with an analysis of critical reception of prose by writer Irena Dousková. The work is divided into three chapters. The first one focuses on current literary culture and changes that have occurred after November 1989. In that part, I also pursue the life of Irena Dousková, her literary works and give a detailed description of her trilogy *B. Proudew*, *Onegin was a Rusky* and *Darda* which my Bachelor's thesis deals with. In the second chapter, I define the term of literary criticism. I describe contemporary literary criticism after 1989 and in the end I deal with literary periodicals. The last, analytic part is divided into main aspects that were monitored by literary criticism (the topics of culture and history, characters, language and humorous aspects of the book etc.)

Irena Dousková is appreciated by literary criticism especially for her language and humorous conception and ability to describe the reality of the past regime. Contrarily, she is mostly criticised for lazy pace of her books without a plot or drama. It was the first volume of the trilogy, *B. Proudew*, which received most favourable responses. However, *Darda*, the newest volume, received the worst responses. Put simply, Irena Dousková wrote a trilogy from the best to the worst book as if she saw the period with hindsight more humbly, staying above it all. It is hard to say, had *B. Proudew* not been highly successfully adapted on stage, if the writer would have continued writing other volumes or at least the last one because she herself said in one of her interviews after publishing *Onegin was a Rusky* that she was most probably saying goodbye to Helenka Součková. It is hard to say if the last volume really was superfluous and should not have stayed shelved, helping only as a therapy in a difficult period of life.

It can be definitely said that Helenka Součková will remain in the memory of the readers mainly as an eight-year old, fat schoolgirl of a school in Ničín who thought that *B. Proudew* was really proud.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny – beletrie:

DOUSKOVÁ, Irena: Hrdý Budžes. *Petrov*, 2002. 168 s. ISBN: 80-7227-132-6

DOUSKOVÁ, Irena: Oněgin byl Rusák. *Druhé město*, 2006. 260 s. ISBN: 80-7227-244-6

DOUSKOVÁ, Irena: Darda. *Druhé město*, 2011. 200 s. ISBN: 978-80-7227-314-0

Kritiky a recenze:

BALAŠTÍK, Miroslav. Jenom idiot je veselej pořád: rozhovor s prozaičkou Irenou Douskovou. *Host*, 2004. roč.20, č. 6, s. 6. ISSN: 1211-9938.

BÍLEK, Petr. „Udělej si sám. O sebeukájení dnešních literárních kritiků“. *A2*, 2008. č.5, s.7. ISSN: 1801-4542

BURDA, Alois. Ze čtenářského deníku Aloise Burdy. *Tvar*, 1999. roč. 10, č. 8. s.7. ISSN: 0862-657X.

BRABEC, Jiří. Druhá původní novinka je zcela z jiného těsta. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 8, s. 7. ISSN: 1210-0021

BRABEC, Jiří. „Kritik není Bůh“. *Tvar*, 1990. č.9, s.7. ISSN 0323-1143.

BRABEC, Jiří. „Potřebujeme kritiku?“. *Literární noviny*, 1991. č.5, s.4. ISSN: 1210-0021

DUŠKOVÁ, Anna. A Hrdý Budžes vytrval. *Literární noviny*, 1999. roč. 10, č. 4, s. 7. ISSN: 1210-0021

EXNER, Milan. Hrdý Budžes: pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19., č.18., s.8. ISSN: 0862-657X

- EXNER, Milan. Oněgin byl Rusák: druhý pokus o hlubinnou interpretaci prózy Ireny Douskové. *Tvar*, 2008. roč. 19, č.19. s. 12-13. ISSN: 0862-657X
- FIALOVÁ, Alena. Na shledanou v lepších časech. *Tvar*, 2012. roč. 23, č. 8, s. 23. ISSN: 0862-657X
- GILK, Erik. Nevstoupila dvakrát do téže řeky. *Tvar*, 2006. roč.17, č. 13, s.23. ISSN: 0862-657X
- HLINOVSKÁ, Eva. Já spisovatelka česká. *Pátek Lidových novin*, 2002, roč.15, č. 19, s. 14-22 ISSN: 2533-6924
- HORÁK, Ondřej. Další nemilé věci Helenky Součkové. *Lidové noviny*, 2006. roč. 19, č. 86, s. 18. ISSN: 0862-5921.
- CHUCHMA, Josef. Douskové se druhý pokus docela povedl. *Mladá fronta Dnes*, 1998. roč. 9, č.278, s.23. ISSN:1210-1168.
- CHUCHMA, Josef. Návrat? Nový Budžes se nekoná. *Mladá fronta Dnes*, 2006. roč. 17, č. 90, s. 1. ISSN: 1210-1168.
- CHUCHMA, Josef. Třikrát a dost. *Respekt*, 2011. roč. 22, č. 48, s. 63. ISSN: 1801-1446.
- JANOUŠEK, Pavel. „Čekání na kritika“. *Tvar*,1993. č17. s.1. ISSN: 0862-657X.
- JANOUŠEK, Pavel. Humor jako maska?. *Host*, 2012. roč.28, č.2, s. 66-67. ISSN: 2336-2944.
- JUNGMANN, Milan. NEON stále bez záře. *Týden*, 1999. roč.6, č. 8. s. 59. ISSN: 1210-9940.
- KRÁL, Jiří T. „Kopání do mrtvol. Česká literární kritika L.P. 2008“, *A2*, 2008. č.13, s 8. ISSN: 1801-4542.

KŘIVÁNEK, Vladimír. "Hradecké symposium o kritice". *Dokořán*, 2009. č.51.

ISSN: 1212-2149.

MANDYS, Pavel. Darda, která nemá sílu. *Hospodářské noviny*, 2011. roč.55, č.229,

s.12. ISSN: 0862-9587.

MANDYS, Pavel. Mladá intelektuálka, úchylové, komouši. *Týden*, 2006. roč. 13, č.

15, s. 84. ISSN: 1210-9940.

NOVOTNÝ, Vladimír. Retropróza má tři schopné a talentované následníky. *Lidové noviny*, 1998. roč. 11, č. 300, s. 12. ISSN: 0862-5921.

NOVÝ, Petr. Oněgin v dívčí šatně. *Reflex*, 2006. roč. 17, č. 24, s. 59. ISSN: 0862-6634.

PEŇÁS, Jiří. Bez společného jmenovatele. *Respekt*, 1998. roč.9, č.49. s 18. ISSN: 1801-1446.

VIEWEGHOVÁ, Šárka. Někteří lidé jsou čím dál drzejší. *Instinkt*, 2004. roč.4, č. 35, s. 71. ISSN: 1213-774X.

VÍTOVÁ, Andrea. Rukojmí vlastních ústupků. *Literární noviny*, 2006. roč.17, č. 13, s.23. ISSN: 1210-0021

Literatura:

BRADÁČOVÁ, Tereza. Recepce literárního díla Ireny Douskové. Dostupné z: <https://theses.cz/id/shk8uu/101269-569486489.pdf>

ČERNÝ, Václav. Co je kritika, co není a k čemu je na světě. *Brno*, 1968. s.54. ISBN: neuvedeno

FIALOVÁ, Alena (ed.). V souradnicích mnohosti. Česká literatura první dekády
jedenadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: *Academia*, 2014.
ISBN: 978-80-200-2410

HAMAN, Ales. Nástin dejin české literární kritiky. *Jinocny*, 2000. ISBN
80-86022-63-3.

HRUSKA, Petr - MACHALA, Lubomír - VODICKA, Libor et al. (eds.) V
souradnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v
interpretacích. Praha, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.

KAUTMAN, František. K typologii literární kritiky a literární veidy. Praha, 1996.
ISBN 80- 85625-35-0.

KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knizních zrcadlech. Prábram 2015.
ISBN 978-80- 87855-25-6.

LEHÁR, Jan a spol. Česká literatura od počátku k dnešku. *NLN-Nakladatelství
Lidové noviny*, 2008. ISBN: 978-80-7106-963-8

MACHALA, Lubomír. a kol. Panorama české literatury – po roce 1989. Praha:
Knížní klub, 2015. ISBN: 978-80-242-5054-0

ŠALDA, František Xaver. Kritika literární. *Ottův slovník naučný – patnáctý díl*.
Praha, J. Otto, 1900.

Internetové zdroje:

HEJKALOVÁ, Markéta. Nebojte se Dardy. *Respekt*, 2011. On-line:
<https://www.respekt.cz/spisovatele-o-knihach/nebojte-se-dardy>

JANDOUREK, Jan. Oněgin byl Rusák, komunisti byli... *Aktualne.cz*, 2006.

Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/onegin-byl-rusak-komunisti-byli/r~i:article:162231/?redirected=1557318372>

KOPÁČ, Radim. Co s hnusnou dobou?. 2006. Dostupné online:

<https://www.novinky.cz/kultura/84073-irena-douskova-co-s-hnusnou-dobou.html>

KOTRLA, Pavel. Irena Dousková podruhé ve stejné řece. On-line, 2006. Dostupné z:

<https://temata.rozhlas.cz/irena-douskova-podruhe-ve-stejne-rece-7878312>

MAREŠOVÁ, Milena M. Darda Ireny Douskové. *Český rozhlas-Vltava*, 2012. On-

line: <https://vltava.rozhlas.cz/darda-ireny-douskove-recenze-5075640>

NĚMEČKOVÁ, Alena. První báseň se jmenovala Prase, říká autorka hry Hrdý

Budžes. *Ona Dnes*, 1. 12. 2008, Dostupné on-line:

https://www.idnes.cz/onadnes/lide/prvni-basen-se-jmenovala-prase-rika-autorka-hry-hrdy-budzes.A081130_183017_ona_ony_ves

LOLLOK, Marek. Darda. . *iLiteratura.cz*, 2011. On-line:

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/29137/douskova-irena-darda>

SEDLÁKOVÁ, Lenka. Irena Dousková: Oněgin byl Rusák. On-line, 2006. Dostupné

z: <http://douskova.cz/recenze/onegin-byl-rusak/>